

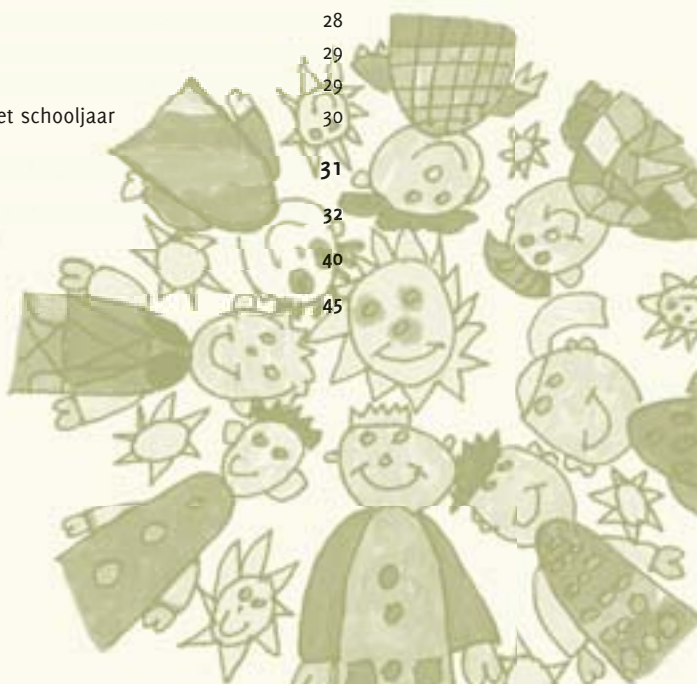
Deel 1

Basisinformatie

Kinderrechteneducatie bij jonge kinderen in kleuter- en lager onderwijs

Overzicht van dit deel

Hoofdstuk 1. Algemeen Kader	12
1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind	13
1.1. Belang	13
1.2. Inhoud	14
2. Kinderrechten en onderwijs	16
2.1. Kinderen hebben recht op onderwijs (art. 28)	16
2.2. Kinderen hebben rechten in het onderwijs	16
2.3. Kinderrechten worden verwezenlijkt door onderwijs	17
3. Kinderrechteneducatie, ook in een mondiale context	18
3.1. Kinderen informeren	18
3.2. Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen	18
3.3. Een kinderrechtenklimaat creëren	19
3.4. Mondiale solidariteit opbouwen	19
Hoofdstuk 2. Praktijkvisie	20
1. Kinderen informeren over kinderrechten	22
1.1. Welke doelen stellen we?	22
1.2. Kinderrechten in een taal voor jonge kinderen	23
2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden	25
2.1. Wat is een kinderrechtencultuur?	25
2.2. Over welke waarden en houdingen gaat het?	25
2.3. Over welke vaardigheden gaat het?	26
2.4. Werken vanuit 'participatie van en door kinderen'	26
3. Thema's en projecten verrijken vanuit kinderrechten	28
3.1. Meerdere aandachtspunten	28
3.2. Basisvragen om thema's en projecten te verrijken	29
3.3. Evaluatie van het handboek Wereldoriëntatie (W.O.)	29
3.4. Kinderrechten(houdingen) als rode draden doorheen het schooljaar	30
Hoofdstuk 3. Algemene ideeënlijst	31
1. Informeren over kinderrechten	32
2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden	40
3. Ideeën voor rode draden doorheen het schooljaar	45

Algemeen Kader

Kinderrechten en kinderrechteneducatie

Uit de klas van Juf Hilde:

“Hanna: ‘Elk kind moet een huis hebben omdat ze anders niet kunnen wonen of slapen. Een tent is ook goed, met een slaapzak kan je dan slapen en word je niet nat.’

Lena: ‘Elk kind heeft een naam, dan weten we wie het is. Dan kunnen we hem roepen.’

Kobe: ‘Als een kind zich pijn doet, moet het verzorgd worden’.

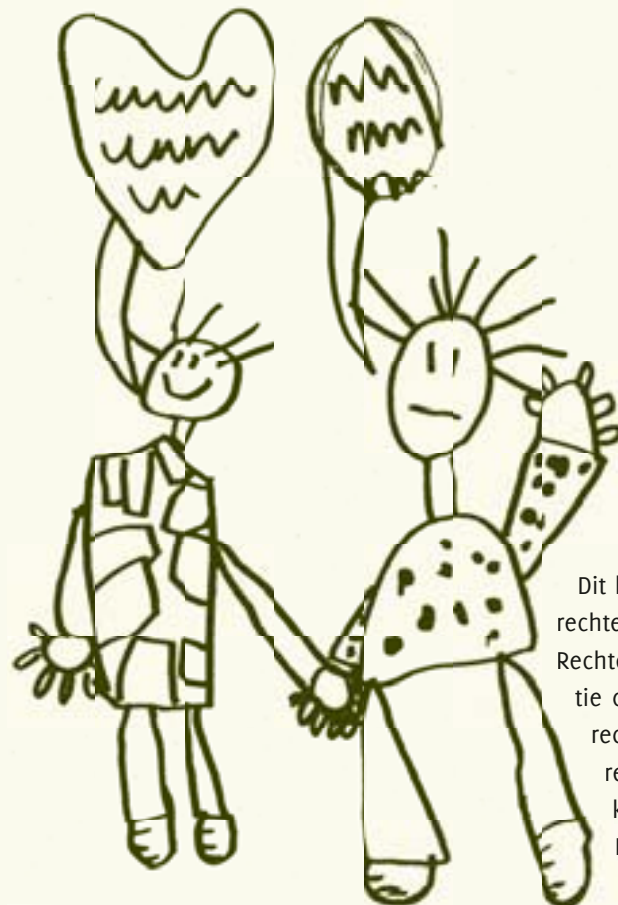
Stans: ‘Kinderen hebben recht om groot te worden.’

Evi: ‘Ja, en ook om klein te zijn.’

Bo: ‘Kinderen hebben recht op de waarheid. Als je opa dood is, moeten ze ook zeggen dat hij dood is, en niet iets anders verzinnen.’

Elke: ‘Kinderen hebben recht op een wc omdat anders de kaka op straat zou liggen.’

Lin: ‘Kinderen hebben recht op plichten. Als mama altijd zou zeggen ‘doe maar...’ en je bent moe en wil niet gaan slapen, dan word je heel moe en ziek en ga je dood. Gelukkig letten mama’s daar op. Kinderen moeten dus luisteren naar hun ouders.’”

Dit hoofdstuk beschrijft het belang van de kinderrechten en van het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het bevat belangrijke informatie over het totstandkomen en invullen van deze rechten. Verder leggen we de link tussen kinderrechten en het onderwijs. We gaan in op wat kinderrechteneducatie is en we bekijken dit in Noord-Zuidperspectief.

1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind

.....

1.1. Belang

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (verder aangeduid als het IVRK of kortweg het verdrag) is een universeel aanvaard geheel van minimale regels die iedereen moet respecteren en bewaken. Het is een zeer belangrijke mijlpaal in de geschiedenis van de rechten van kinderen.

De Algemene Vergadering van de VN keurde in **1989** dit verdrag goed. Het is **van kracht sinds 1990** en momenteel geratificeerd door praktisch alle landen. Ratificeren betekent: een internationale overeenkomst officieel bekrachtigen. Elke staat die het verdrag ratificeert, verplicht zichzelf om de rechten in de praktijk te brengen en indien nodig zijn wetgeving aan te passen. Alleen de Verenigde Staten en Somalië hebben het (nog) niet geratificeerd (juni 2007). Somalië heeft geen georganiseerde staatsstructuur. De Bush-administratie (VS, 2001) verklaarde dat het verdrag te ver gaat in het toekennen van economische en sociale rechten aan kinderen.

Het verdrag benadert de rechten van het kind als **geheel**. Door alle rechten van kinderen samen te brengen, geeft het verdrag aan dat alle rechten even belangrijk zijn en dat ze onderling samenhangen. Het introduceert onder meer het recht van kinderen om deel te nemen aan beslissingen die hun eigen leven raken.

“Het beschouwt de kinderen als rechtssubject in plaats van rechtsobject. Traditioneel werd de grote meerderheid van volwassenen geleerd om kinderen te zien als voorwerpen die onvoorwaardelijk aan volwassenen moeten gehoorzamen, aan leraars, priesters, ouders, dokters, enz. In de plaats hiervan bevordert het Verdrag het idee van kinderen als personen met rechten, rechten die moeten worden gerespecteerd door volwassenen, door de samenleving en door alle instanties die te maken hebben met kinderkzaken.”

Het **recht op participatie en inspraak** is het meest vernieuwende. Elk kind heeft het recht om zijn mening te geven in alle zaken die het aanbelangen. Aan de mening van het kind moet voldoende belang gehecht worden.

Het verdrag is zeer belangrijk omdat het

- ▶ juridisch bindend is,
- ▶ alle rechten samenbrengt,
- ▶ kinderen ziet als volwaardige wezens,
- ▶ kinderen erkent als medeparticipant in de samenleving,
- ▶ de staten verplicht om proactief de rechten van kinderen te bevorderen.

.....
Elk kind heeft rechten, zonder dat het er iets anders moet voor doen. Rechten heb je gewoon.
.....

.....
Kinderrechten vormen een geheel.
.....

.....
Belang van recht op participatie.
.....

¹ Uit de Handleiding voor mensenrechteneducatie met jongeren – Raad van Europa (vertaling VORMEN vzw, 2003, blz. 313-314).

Historisch overzicht

1924	De ‘Verklaring van Genève’ over de Rechten van het Kind wordt aangenomen door de Volkenbond.
10.12.1948	De ‘Universele Verklaring van de Rechten van de Mens’ (UVRM) wordt goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN).
1950	Het ‘Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens’ (EVRM) wordt aangenomen. Dit verdrag is bindend voor alle lidstaten van de Raad van Europa en is geïnspireerd op de UVRM.
20.11.1959	De ‘Verklaring van de Rechten van het Kind’ (VRK) wordt unaniem door de Algemene Vergadering van de VN goedgekeurd.
1979	‘Internationaal jaar van het kind’.
20.11.1989	De Algemene Vergadering van de VN keurt het ‘Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind’ (IVRK) unaniem goed. Het IVRK is gebaseerd op de UVRM.
02.09.1990	Het IVRK treedt in werking (minstens 20 staten zijn overgegaan tot ratificatie).
16.12.1991	België bekrachtigt het IVRK. Het verdrag treedt in werking in België vanaf 15.01.1992.
15.07.1997	Oprichting van het Kinderrechtencommissariaat (Vlaamse Gemeenschap).
20.11.1999	Tien jaar IVRK.
09.2000	De Verenigde Naties organiseren de Millenniumtop. Kinderrechten worden opgenomen in de Millenniumdoelstellingen (2000-2015).
10.12.2004	De Algemene Vergadering van de VN van 10 december 2004 keurt het ‘Wereldprogramma voor Mensenrechteneducatie’ (MRE) goed.
19.07.2005	Kinderrechten worden opgenomen als één van de prioritaire thema’s in de wet op de ontwikkelingssamenwerking van 1999 (België).

1.2. Inhoud

• • • • •
De officiële versie van het verdrag kun je vinden op www.kinderrechtswinkel.be of op www.vormen.org/informatie/documenten.htm
• • • • •

Het verdrag omvat in totaal **54 artikels**.

Artikels 1 tot en met 41 omschrijven de rechten die kinderen hebben en de verplichtingen van de staten die het verdrag ratificeerden.

Artikels 42 tot en met 45 regelen het toezicht op de naleving van het verdrag.

Artikels 46 tot en met 54 gaan over de inwerkingtreding van het verdrag.

Aan de 54 artikels gaat een soort inleiding vooraf. Dit noemt men de “**preambule**”. Hierin staan de achterliggende beschouwingen en doelstellingen van het verdrag beschreven.

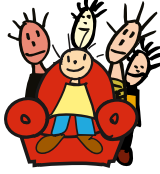

Vanuit pedagogisch-didactisch oogpunt werken we in deze publicatie met een indeling van de kinderrechten die bondiger en overzichtelijker is. We baseren ons hiervoor op een formulering in **17 kinderrechten** zoals VORMEN vzw die voorstelt².

Op de volgende bladzijde geven we een overzicht van de 17 rechten die op het einde van de lagere school kunnen gekend zijn. We verwijzen telkens naar de betrokken artikels van het verdrag. Bij elk recht geven we ook de kinderrechtentekening van KINDERRECHTSWINKELS vzw. In de bijlagen van het kleuteronderwijs is een grotere versie van deze tekeningen opgenomen.

² Zie www.vormen.org/rechtinderoos, Deel 1, p. 10.

17 kinderrechten

Elk kind heeft recht:

1.		op een eigen mening en op inspraak	art. 12, 13, 14	10.		op gelijke behandeling	art. 2
2. *		op een eigen geloof en cultuur	art. 14, 17, 30	11.		om bij de eigen familie te zijn	art. 5, 9, 10
3.		op gezonde voeding, water, kleding en onderdak	art. 26, 27	12.		op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap	art. 2, 3, 4, 23
4.		om samen te komen met anderen	art. 15	13.		op een privé-leven	art. 16
5.		op veiligheid en bescherming	art. 6, 19, 20, 22, 25, 33, 34, 35, 36	14. *		op bescherming tegen uitbuiting	art. 32, 36
6.		op onderwijs en informatie	art. 5, 6(2), 17, 18, 28, 29, 40	15.		op bescherming tegen onwettige opsluiting	art. 11, 37, 40
7.		op spel en vrije tijd	art. 31	16.		op bescherming tegen oorlog	art. 38, 39
8.		op zorg	art. 3, 18, 19, 24, 26, 27	17. *		op bescherming bij adoptie	art. 21
9.		op een naam en een nationaliteit	art. 7, 8				

* geen tekening beschikbaar in de reeks van Kinderrechtswinkels.

2. Kinderrechten en onderwijs

.....

Er is een bijzonder verband tussen kinderrechten en onderwijs. Kinderen hebben overal ter wereld rechten: op onderwijs, in onderwijs maar ook door onderwijs³.

2.1. Kinderen hebben recht op onderwijs (art. 28)

.....
Elk kind heeft recht

op onderwijs.
.....

In Vlaanderen is het recht op onderwijs al behoorlijk geregeld. Er is het ‘recht op inschrijving’ in een school vanaf tweeënhalf jaar. Er is ook leerplicht en leerrecht voor alle kinderen met een vreemde nationaliteit die op Belgisch grondgebied verblijven. Ook kinderen die ‘illegaal’ in het land verblijven, hebben recht op inschrijving in een school. Ze genieten dezelfde rechten als legale kinderen. De school krijgt voor hen evenveel middelen.

Op wereldschaal zijn deze rechten nog op vele plaatsen geschonden. 120 miljoen van de 700 miljoen kinderen die school zouden moeten lopen, gaan niet naar school⁴. Met de Millenniumdoelstelling ‘alle kinderen op de wereld volgen basisonderwijs’ wil men deze situatie tegen 2015 doorbreken. UNICEF en andere organisaties werken hieraan.

2.2. Kinderen hebben rechten in het onderwijs

.....
Alle kinderrechten

zijn op school van

toepassing.
.....

Dit wil zeggen dat het verdrag ook op school geldt, dat alle rechten er van toepassing zijn. Het onderwijs moet de kinderrechten respecteren in concrete dagelijkse schoolsituaties. Dit is niet onbelangrijk, gezien jonge kinderen er een groot deel van hun tijd doorbrengen⁵.

Een voorbeeld is de meningsvorming, meningsuiting en inspraak in de zin van ‘passend belang hechten aan de mening van het kind’ (art. 12-14). Dit vertaalt zich dan in het belang dat de school hecht en de invulling die ze geeft aan ‘participatie van en door kinderen’.

Leerlingenparticipatie wordt nog dikwijls gezien als een oefening of voorbereiding voor later. Artikel 12 houdt echter in dat kinderen het recht hebben om ‘hier en nu’ hun mening te geven en om aan de maatschappij te participeren.

³ Zie E. Verhellen (1997) *Verdrag inzake de rechten van het kind*, p. 129-137.

Zie de brochure *Kinderrechten en onderwijs: een driedubbele opdracht. Recht op onderwijs. Rechten in onderwijs. Rechten door onderwijs*. Uitgegeven door het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement onderwijs (1999). Deze brochure verscheen naar aanleiding van de 10de verjaardag van het verdrag. Ze is gratis te downloaden op www.ond.vlaanderen.be/basisonderwijs/pdf/kinderrechten/kinderrechten.pdf.

⁴ Zie UNICEF België (2004), *Onderwijs mijn recht*.

⁵ Daarnaast is er ook nog de signaalfunctie van het onderwijs, bv. bij vermoeden van mishandeling en verwaarlozing. We duiden dit dan als “bescherming van kinderrechten via de school”.

2.3. Kinderrechten worden verwezenlijkt door onderwijs

In art. 29 van het verdrag wordt het doel van onderwijs als volgt omschreven:

‘Het onderwijs is gericht op:

- 1. een zo volledig mogelijke ontplooiing van persoonlijkheid en talenten van het kind;*
- 2. respect voor de rechten van de mens en van kinderen;*
- 3. respect voor de culturele en nationale waarden van het kind zelf en van anderen;*
- 4. de voorbereiding van het kind op een actief leven als volwassene in een vrije en respectvolle samenleving;*
- 5. respect voor de natuurlijke omgeving.’*

In deze context situeren we de inspanningen in verband met kinderrechteneducatie (KRE). De school moet niet alleen informatie geven over hun rechten. De kinderen moeten ook de kans krijgen om op te groeien in een klimaat, een cultuur waarin de kinderrechten beleefd worden. Elke volwassene heeft de plicht om de waarden die in het verdrag opgenomen zijn, voor te leven. De school is ook een geschikt milieu om het verband tussen rechten en verantwoordelijkheden te leren.

• • • • •
Kinderen kunnen zich op school informeren over hun rechten. Ze kunnen kinderrechtenhoudingen verwerven en opgroeien in een kinderrechtenklimaat.
• • • • •

Spanningsveld

Het beschreven onderscheid tussen ‘op / in / door’ hebben we ten volle begrepen toen we in contact kwamen met een basisschool die kinderen uit de meest diverse en sociaal zwakkere situaties opvangt. Een leerkracht zei het zo: ‘ We hebben hier onze handen vol om ervoor te zorgen dat de kinderen regelmatig naar school komen en blijven komen. We proberen er dan voor te zorgen dat de kinderen tot hun recht kunnen komen op school. Voor sommigen is dat even ontsnappen aan armoede, verwaarlozing, ouders die hun opvoedingstaak niet kunnen opnemen door eigen problemen. Hoe moeten we daarmee omgaan zonder deze kinderen in conflict te brengen met hun thuissituatie? ‘

3. Kinderrechteneducatie, ook in een mondiale context

.....

Volgende vier aspecten vormen de pijlers voor de uitbouw van kinderrechteneducatie in de klas:

1. Kinderen informeren.
2. Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen.
3. Een kinderrechtenklimaat creëren.
4. Mondiale solidariteit opbouwen.

3.1. Kinderen informeren

Je informeert kinderen over kinderrechten. Die gelden zowel voor ieder van hen als voor alle andere kinderen op de wereld. Je geeft hen de kans om geleidelijk en op hun niveau begrippen en inzichten te verwerven:

- ▶ Wat is een recht?
- ▶ Over welke rechten gaat het en wat betekenen ze concreet?
- ▶ Welke plichten of verantwoordelijkheden horen er bij elk recht? ...

Informatie verstrekken over de kinderrechten ligt in het verlengde van wat het verdrag vraagt, met name om de inhoud van het verdrag ruime bekendheid te geven bij volwassenen en kinderen⁶.

3.2. Waarden, houdingen en vaardigheden ontwikkelen

Je begeleidt kinderen om **waarden, houdingen en vaardigheden** te ontwikkelen die ze nodig hebben om op te komen voor die rechten en ze zelf toe te passen. Je leert kinderen samenwerken, verantwoordelijkheid opnemen, opkomen voor zichzelf en voor anderen, omgaan met diversiteit, verschillen respecteren, zich engageren, solidariteit tonen, ...

Een basishouding van respect.

“Het spreekt voor zich dat een uitgebreide en vol te houden informatiecampagne omtrent het bestaan en de inhoud van het verdrag een basisvereiste is voor een effectieve implementatie. Dat het onderwijs hierbij een niet te ontlopen en zeer belangrijke verantwoordelijkheid op zich dient te nemen, hoeft geen betoog. ‘Een dagje mensenrechten of kinderrechten’ zou een aanfluiting zijn van de opgenomen plicht. Fundamenteel zal het onderwijs zich moeten heroriënteren naar een basisattitude van respect voor mensen-(kinder-)rechten. Want, wat baat het een theoretisch leerproces op te zetten over de waarden van mensenrechten en democratie in het algemeen, zonder ze in de praktijk te beleven?”

Uit: E. Verhellen (1997). Verdrag inzake de rechten van het kind, p. 136.

⁶ Dit staat als volgt in artikel 42: ‘De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe de beginselen en de bepalingen van dit verdrag op passende en doeltreffende wijze algemeen bekend te maken, zowel aan volwassenen als aan kinderen.’

3.3. Een kinderrechtenklimaat creëren

Je creëert een klasklimaat waarin de kinderrechten en de achterliggende waarden dagelijks gerealiseerd worden:

- ▶ Door als leerkracht zelf **deze waarden voor te leven**, en in je omgang met de kinderen de kinderrechten en kinderrechtenwaarden toe te passen. Voorbeelden:
 - ▶ Je toont respect voor de eigenheid van elk kind.
 - ▶ Je behandelt alle kinderen op basis van gelijkwaardigheid. Dit betekent ook extra aandacht besteden aan kinderen met minder kansen.
 - ▶ Je zorgt voor participatievormen op maat. Je houdt rekening met de inbreng van de kinderen zodat hun inspraak voelbaar is in het leven en werken in de klas.
- ▶ Door met de kinderen actief te werken aan een **persoonlijke visie, gedrag en houding** in het licht van de kinderrechten en de kinderrechtenwaarden. Voorbeelden:
 - ▶ Je bouwt reflectiemomenten in, bijvoorbeeld met behulp van een dagboek.
 - ▶ Je ondersteunt kinderen om zelf oplossingen te vinden voor hun conflicten.
 - ▶ Je toont verbanden tussen concrete voorvallen in de klas en de kinderrechten.
 - ▶ Je stelt de houding van kinderen die rechten schenden, in vraag en lokt hierover discussie uit.

3.4. Mondiale solidariteit opbouwen

Het kinderrechtenverdrag verwijst naar de moeilijke situatie van kinderen in ‘ontwikkelingslanden’. Het roept op tot **internationale samenwerking** om deze kinderen speciale aandacht te geven en om de kinderrechten ook daar te realiseren.

Je neemt het universele aspect van de kinderrechten voortdurend mee in je activiteiten door ze in een mondiale context of in Noord-Zuidperspectief te plaatsen. In die zin werk je tegelijk aan een doel van **ontwikkelingseducatie**⁷ met name ‘solidariteit opbouwen met kinderen in het Zuiden’.

Zowel in het Noorden als in het Zuiden zijn er schendingen en realisaties van kinderrechten. Wees genuanceerd en vermijd overwegend negatieve beeldvorming over de situatie bij kinderen in het Zuiden.

Kinderrechteneducatie in Noord-Zuidperspectief is:

- ▶ Kinderen informeren over hun rechten en over die van kinderen in het Zuiden;
- ▶ Kinderen helpen inzien dat rechten en verantwoordelijkheden universeel zijn en dus overal voor iedereen gelden;
- ▶ Kinderen leren om zich in te zetten voor kinderrechten in de eigen omgeving en voor leeftijdgenoten in het Zuiden.

Kinderrechteneducatie en ontwikkelingseducatie gaan hand in hand!

⁷ Het Vlaams decreet inzake Ontwikkelingseducatie (2004) omschrijft ontwikkelingseducatie als het geheel van activiteiten dat tot doel heeft maatschappelijke thema's in een mondiale context te plaatsen, meerbepaald in een Noord-Zuidperspectief. De algemene doelstelling van ontwikkelingseducatie is: ‘... bijdragen tot de creatie van een draagvlak voor internationale samenwerking en de ontwikkeling van een houding van internationale solidariteit in het perspectief van een duurzame mondiale samenleving’.

• • • • •
**Kinderrechten
zijn universeel.**
• • • • •

• • • • •
**Het Noord-
Zuidperspectief is
vanzelfsprekend in
kinderrechteneducatie.**
• • • • •

Praktijkvisie

Werken aan kennis, houdingen en vaardigheden inzake kinderrechten

Juf Truus vertelt:

“Lin maakte een kinderrechtslinger die het hele jaar in de kring hing en waarnaar regelmatig verwezen werd (rode draad). Want spontaan waren er gelegenheden (gebeurtenissen in de actualiteit, correspondentie met multiculturele klas, leesboekjes, verhaaltjes,...) om te reflecteren over kinderrechten en hun concrete betekenis. Ik stimuleerde dit reflectieproces door langs mijn neus weg te vragen of dit iets met kinderrechten van doen heeft en wat dan wel, telkens als ik zelf aanvoelde dat er wel wat inzat. Al snel namen de kinderen deze kinderrechtenbevragede houding over en maakten spontaan zelf de reflectie. Doorheen het schooljaar groeide zo geleidelijk aan meer en meer inzicht in en kennis over kinderrechten.

Toen in het derde trimester ons Kenia-project naar een hoogtepunt groeide, kwam de vraag naar boven aan welke kinderrechten er gewerkt werd door de actie van de kinderen. Ze begonnen verschillende kinderrechten op te sommen en te argumenteren waarom die er al dan niet bijhoorden, vanuit hun opgedane kennis. Het besluit van de kinderen was dat door het weeshuis in Kenia te steunen ook aan ALLE kinderrechten werd gewerkt. Ze hebben er allemaal op één of andere manier mee te maken. Dat was echt wel een wauw-moment.”

Kinderrechten zijn universeel. Ze gelden voor alle kinderen. Vele van die rechten pas je als leerkracht al toe in de dagelijkse klaspraktijk. Dit gebeurt meestal impliciet, dit wil zeggen zonder uitdrukkelijke verwijzing naar het kader dat het kinderrechtenverdrag biedt.

.....
Impliciet

Wij willen graag dat dit kader expliciet aanwezig is in de klas- en schoolcontext. We gaan ervan uit dat het werken aan een duidelijke kinderechtcultuur zowel het individuele kind als de groep en het hele schoolklimaat ten goede komt. Ideaal zou zijn dat het schoolteam die keuze expliciteert in een welomlijnde visietekst waarin de plaats van de kinderrechten centraal staat. De praktijkvisietekst zoals in dit hoofdstuk beschreven, kan je hiervoor wellicht inspiratie bieden.

.....
Expliciet

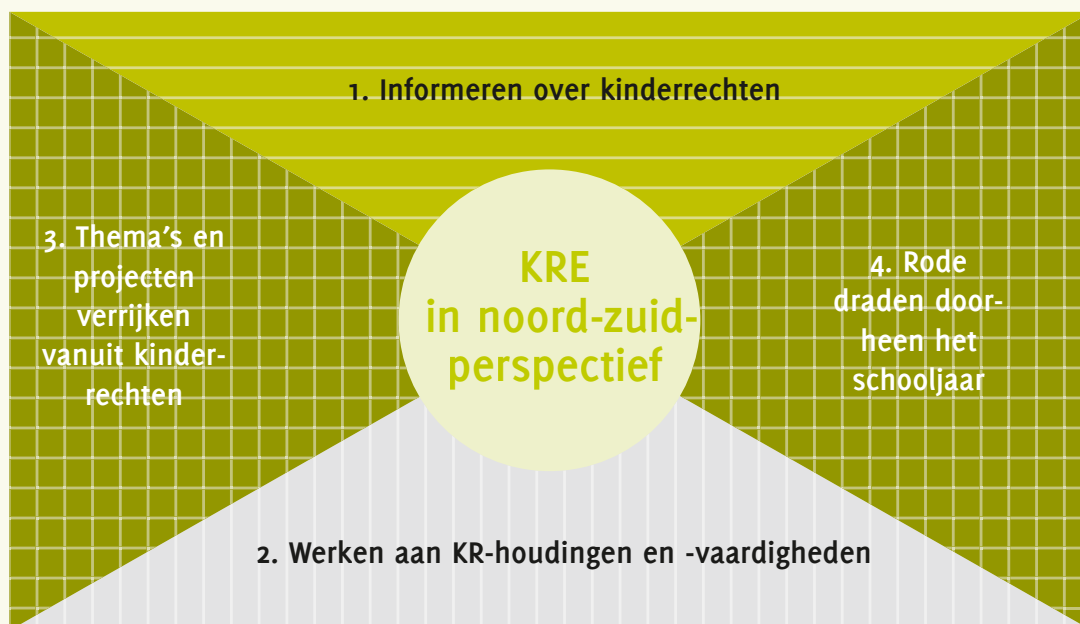
Binnen onze brede visie op kinderechteducatie komen de kinderrechten aan bod in alle leergebieden en in alle momenten van de klaspraktijk. Het betreft zowel kennis, houdingen als vaardigheden.

.....
Alle leergebieden
Alle momenten

- We onderscheiden 4 wegen om in de basisschool kinderechteducatie uit te werken:
1. Kinderen informeren over kinderrechten.
 2. Werken aan kinderechthoudingen en -vaardigheden.
 3. Thema's en projecten verrijken vanuit kinderrechten.
 4. Kinderrechten en kinderechthoudingen als rode draden doorheen het schooljaar.

In dit hoofdstuk werken we deze vier wegen verder uit. In de volgende hoofdstukken reiken we tal van concrete werksuggesties en ideeën aan.

Tabel : 4 wegen in schema

1. Kinderen informeren over kinderrechten

.....

We stellen ons tot doel dat de kinderen doorheen de lagere school de kinderrechten leren kennen. Geleidelijk aan kunnen ze kinderrechten opnoemen, toelichten en illustreren. Ze maken kennis met de betekenis van de rechten. We beschrijven hieronder hoe je dit stapsgewijs kunt invullen.

1.1. Welke doelen stellen we?

.....
*Belang van kinder-
rechten illustreren.*
.....

De eindterm 4.13 van Wereldoriëntatie voor de lagere school gaat over kinderrechten:

“De leerlingen kunnen het belang illustreren van fundamentele Rechten van de Mens en de Rechten van het Kind. Ze zien daarbij in dat de rechten en plichten complementair zijn”.⁸

..... Wij vertalen deze eindterm als volgt:

.....
*Rechten en
verantwoordelijkheden
gaan samen.*
.....

Op het einde van de basisschool kunnen leerlingen alle kinderrechten toelichten die voor hun leeftijdsgroep geschikt zijn. Ze kunnen het belang ervan illustreren. Ze zien in dat deze rechten gelden voor zichzelf en voor anderen. Ze zien ook in dat zij hiervoor zelf een verantwoordelijkheid dragen.

De voorbereiding van deze eindterm kan reeds starten in de kleuterschool. Kleuters kunnen beseffen wat veiligheid, zorg en andere waarden kunnen betekenen voor het dagelijks leven van kinderen hier en elders. Ze kunnen verwoorden dat het belangrijk is dat volwassenen voor hen zorgen. Ze begrijpen de kinderrechten in een taal voor jonge kinderen (zie verder). Opkomen voor jezelf gaat samen met het zorgen voor anderen, en dat beseffen ze.

Doorheen de lagere school groeit langzaam het inzicht in de samenhang van rechten en verantwoordelijkheden. Algemene begrippen als ‘recht’, ‘wet’, ‘plicht’, ‘verantwoordelijkheid’ krijgen meer en meer inhoud.

⁸ Zie <http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/basisonderwijs/lager/eindtermen/wereldorientatie.htm>

Hoe kinderen informeren over kinderrechten?

Hoe kinderrechten aan bod komen, is afhankelijk van wat bij de kinderen en in de klasgroep leeft, en van de keuzes die je als leerkracht maakt.

• • • • •
Visualiseren
• • • • •

Enkele aandachtspunten:

- ▶ Gebruik tekeningen⁹ om de rechten te visualiseren.
- ▶ Beperk je niet tot het eenmalig aanbrenge van de tekeningen. Verwijs naar de tekeningen als de kans zich voordoet. Leer de kinderen ernaar verwijzen vanuit **diverse situaties**.
- ▶ Selecteer die rechten die je inhoudelijk met de kinderen wilt uitwerken. Om deze rechten en het belang ervan correct te kunnen **duiden**, kun je de ‘Toelichting bij het kinderrechtenverdrag / bespreking per recht’¹⁰ raadplegen.
- ▶ Zorg dat doorheen elk schooljaar alle kinderrechten aan bod komen die voor jouw klasgroep geschikt zijn. Besteed aandacht aan het brede gamma van kinderrechten. Beperk je dus niet tot 1 of 2 rechten.
- ▶ Omschrijf de kinderrechten in een taal voor jonge kinderen (zie hieronder).

• • • • •
Veelvuldig aanbieden
• • • • •

• • • • •
Geheel van de kinderrechten
• • • • •

• • • • •
Aangepaste taal
• • • • •

1.2. Kinderrechten in een taal voor jonge kinderen (kleuters en eerste graad lager onderwijs)

In de **tweede en derde graad** van het lager onderwijs kun je de lijst van 17 rechten zoals voorgesteld in Hoofdstuk 1 gebruiken. Voor **kleuters** en voor de meeste kinderen van de **eerste graad** zijn die 17 rechten echter nog te moeilijk. “Recht hebben op” is een te abstracte uitdrukking. Daarom geven we hier ook een vereenvoudigde versie en een selectie uit de 17 rechten¹¹.

Meerdere aanzetten zijn mogelijk:

- ▶ ‘ik mag spelen’
- ▶ ‘ik kan / wil spelen’
- ▶ ‘jij mag spelen’
- ▶ ‘wij mogen / willen spelen’
- ▶ ‘elk kind mag spelen’
- ▶ ‘grote mensen moeten ervoor zorgen dat kinderen kunnen spelen’, ...

⁹ In het kader van dit project hanteren we de kinderrechten tekeningen van KINDERRECHTSWINKELS vzw. Zie website www.kinderrechtswinkel.be en bijlagen bij dit ideeënboek. Voor de leerjaren in de lagere school kun je ook gebruik maken van de tekeningen van VORMEN vzw. Volgende organisaties beschikken eveneens over tekeningen en/of pictogrammen van kinderrechten: Kinderrechtencommissariaat, UNICEF België, UNICEF Nederland, Kinderrechtenhuis, Defence for Children International Nederland (DCIN).

¹⁰ Zie ‘Recht-in-de-roos’ op website www.vormen.org

¹¹ De keuze van de woorden is gebaseerd op de ‘Streeflijst woordenschat voor zesjarigen’. Dat betekent dat elk woord dat in de lijst voorkomt, ook hoog scoort in de streeflijst. Schaerlaekens A. e.a. (1999), “Streeflijst woordenschat voor zesjarigen. Derde herziene versie gebaseerd op nieuw onderzoek in Nederland en België”. Swets & Zeitlinger, ISBN 90 265 1572 3.

'Mogen' en 'willen' dekken niet helemaal de lading, maar komen toch tamelijk dicht bij 'recht hebben op'. De ik-vorm en jij-vorm zijn concreter voor jonge kinderen. Bij het gebruik van 'wij' en 'elk kind' geef je een groter gevoel van verbondenheid en betrokkenheid weer. Het versterkt het groepsgevoel en overstijgt de wat individualistische teneur van de ik- of jij-benadering. Uiteraard is het aan de leerkracht zelf om hier een keuze in te maken. Voor dit ideeënboek hanteren we de 'wij'-vorm in combinatie en afgewisseld met 'elk kind'. Volgende 'slogans' zijn volgens ons bruikbaar voor jonge kinderen:

Selectie uit de 17 kinderrechten		Herformulering in taal voor jonge kinderen
1. Elk kind heeft recht op een eigen mening en op inspraak.		We denken na over de dingen die we willen zeggen, en we vertellen ze ook. Grote mensen leren ons ook hoe we dit op een goede manier doen. Ze moeten goed naar ons luisteren.
3. Elk kind heeft recht op gezonde voeding, water, kleding en onderdak.		We willen gezond eten. We hebben zuiver / proper water nodig. We hebben kleren nodig. We hebben een huis nodig om te wonen.
4. Elk kind heeft recht om samen te komen met anderen.		We mogen samen met onze vriendjes spelen, naar de club gaan, ...
5. Elk kind heeft recht op veiligheid en bescherming.		Grote mensen moeten zorgen dat we ons veilig voelen. Ze moeten ons beschermen.
6. Elk kind heeft recht op onderwijs en informatie.		We mogen / kunnen naar school gaan. We mogen / kunnen uitleg vragen.
7. Elk kind heeft recht op spel en vrije tijd.		We mogen spelen, rusten, naar toneel, film of sport gaan.
8. Elk kind heeft recht op zorg.		Als ons iets overkomt, moeten grote mensen voor ons zorgen, ons beschermen.
9. Elk kind heeft recht op een naam en een nationaliteit.		We hebben een naam en behoren tot een land. We willen dat je onze naam en voornaam goed gebruikt.
10. Elk kind heeft recht op gelijke behandeling.		Het maakt geen enkel verschil wie je bent: jongen of meisje, blond of ros, dik of dun, ...
11. Elk kind heeft recht om bij de eigen familie te zijn.		We mogen bij onze familie zijn.
12. Elk kind heeft recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap.		Als we ziek zijn, moeten grote mensen voor ons zorgen. Als we een handicap hebben, kunnen we extra zorg krijgen.
13. Elk kind heeft recht op een privé-leven.		Elk kind mag soms iets voor zichzelf houden.

In de volgende hoofdstukken verfijnen we deze 'slogans' per thema. Ook op de websites van KINDERRECHTSWINKELS vzw, VORMEN vzw en het Kinderrechtencommissariaat⁽¹²⁾ vind je formuleringen in kindertaal.

¹² www.kinderrechtencommissariaat.be/subsites/kinderen/home.asp. Het project 'Recht-in-de-roos' heeft ook een versie 'Kinderrechten in kindertaal' voor gebruik in de 3de graad.

2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en –vaardigheden

.....

Met kinderrechteneducatie willen we verder gaan dan louter informeren over rechten. Aan de rechten van kinderen liggen immers **waarden** ten grondslag die onze **houdingen** in het dagelijks leven bepalen. We leren zo de kinderen opkomen voor zichzelf en anderen, want die **vaardigheden** liggen in het verlengde van een kinderrechtencultuur. Ook **participatie** is een sleutelbegrip in de uitwerking ervan.

2.1. Wat is een kinderrechtencultuur?

Een ‘kinderrechtencultuur’ proef je **in vele kleine dingen**: hoe de kinderen aan het werk zijn en omgaan met de vrijheid die ze krijgen, de inrichting en de aankleding van de klas, de organisatie (zitruimte, ruimte voor ieders boekentas, ...), het gebruik van een ideeënbus, hoe de kinderen aangesproken worden en met elkaar omgaan, hoe bezoekers onthaald worden, hoe men omgaat met de actualiteit, hoe de interesse voor de omgeving leeft, hoe kinderen betrokken zijn op de leefwereld en rechten van kansarme kinderen hier en in het Zuiden.

Als **leerkracht** speel je hierin een belangrijke rol. Je houding van respect t.o.v. kinderen, hoe je grenzen stelt en regels oplegt, hoe je omgaat met conflicten, de ruimte en kansen die je geeft aan kinderen om te participeren (zie verder), de wijze waarop je omgaat met de aanwezige diversiteit in de klas en de omgeving, je betrokkenheid bij de actualiteit en de grote wereld, zijn van doorslaggevende betekenis.¹³

.....
Houding van de leerkracht.
.....

Als kinderen opgroeien in een sfeer of **klimaat van respect voor elkaar**, kunnen ze de kinderrechten daadwerkelijk beleven en de bijhorende houdingen en vaardigheden inoefenen. Zo vergroot je de kans dat ze deze rechten leren waarderen en leren leven volgens deze houdingen.

.....
Cultuur van respect.
.....

2.2. Over welke waarden en houdingen gaat het?

Waarden en houdingen die dicht aanleunen bij de kinderrechten zijn onder meer:

- ▶ **Respecteren van elke mens** : respect voor het leven, voor ieders lichaam en gevoelswereld, de vrijheid, de eigendom, de privacy van jezelf en de ander, ...
- ▶ **Respecteren van verschillen**: in meningen, in cultureel opzicht, op etnisch en religieus vlak, in geaardheid, ...
- ▶ Nemen van **verantwoordelijkheid** in de samenleving.
- ▶ Iedere mens **gelijk(waardig) behandelen**.
- ▶ Vrijwaren van de rechten van de **volgende generaties**: voorzichtigheid in de omgang met de natuur en met de natuurlijke hulpbronnen.
- ▶ Opbouwen van **verbondenheid** / zorgen voor **solidariteit** zodat ieder mens een minimale levensstandaard heeft en kan leven zonder angst of verdrukking.

.....
De overkoepelende grondhouding is respect voor ieders waardigheid als mens.
.....

¹³ Voor een grondiger overzicht van de aspecten die te maken hebben met de houding van de leerkracht, zie www.vormen.org en bijlagen.

2.3. Over welke vaardigheden gaat het?

Opkomen voor zichzelf en voor anderen.

De kinderen kunnen:

- ▶ **opkomen voor zichzelf en voor de eigen rechten**; op eigen gevoelens vertrouwen en ermee omgaan; een mening geven; initiatief nemen; durven 'nee' zeggen als ze iets echt niet willen; kiezen en beslissen; omgaan met eigen grenzen en die van anderen; zélf problemen oplossen; iemand om hulp vragen; nadenken over gebeurtenissen door erover te praten; evalueren.
- ▶ **opkomen voor anderen die minder rechten hebben**; hulp bieden; verantwoordelijkheid en engagement opnemen; standpunt voor iemand anders durven innemen; durven in conflict gaan; met groepsdruk kunnen omgaan.
- ▶ **omgaan met diversiteit en samenwerking**: actief luisteren; zich inleven; flexibiliteit; vlot van perspectief kunnen wisselen; overleggen en samen plannen; samenwerken met anderen zonder onderscheid van sociale achtergrond, geslacht of etnische origine; onderhandelen; samen beslissen; omgaan met conflicten; praten met elkaar in plaats van te vechten.

Omgaan met diversiteit.

Voor de ontwikkelingsdoelen en eindtermen die van toepassing zijn bij deze waarden, houdingen en vaardigheden, verwijzen we naar de bijlagen.

2.4. Werken vanuit 'participatie van en door kinderen'

Actieve betrokkenheid bij beslissingen.

Participatie is de hoeksteen van een **kinderrechtencultuur**. Het kinderrechtenverdrag legt de juridische basis ervan en dat is minder vrijblijvend dan je zou denken. Eén van de essentiële elementen in het verdrag is dat ook kinderen hun burgerschap in de praktijk kunnen uitoefenen. Participatierechten verwijzen naar het recht van het kind op actieve betrokkenheid bij alle beslissingen over dingen die het kind aanbelangen, dus zeker ook die betreffende het dagelijkse leren en leven op school.

Leerkracht als rolmodel.

De **rol van de leerkracht** om een participatiecultuur te installeren is nauwelijks te overschatten. Kinderen zijn enorm gevoelig voor het 'voorleven' door volwassenen; ze nemen spontaan houdingen en gedrag over. Een leerkracht die als rolmodel een democratische en respectvolle houding belichaamt en uitstraalt, is het meest krachtige leermiddel voor kinderen in hun ontwikkeling naar actieve, betrokken en verantwoordelijke burgers.

Dit houdt o.a. in:

- ▶ gehoor geven aan kinderen,
- ▶ ze helpen een eigen mening te vormen en te formuleren,
- ▶ daadwerkelijk rekening houden met hun voorstellen en ideeën,
- ▶ kinderen bevragen,
- ▶ uiteenlopende meningen met elkaar confronteren,
- ▶ samen naar oplossingen zoeken voor problemen,
- ▶ kinderen beslissingen laten (helpen) nemen en daarvoor de verantwoordelijkheid leren dragen,
- ▶ afspraken maken na gezamenlijk overleg,
- ▶ ...

Andere invalshoeken kennen en waarderen.

Dit betekent geenszins dat kinderen over alles en altijd hun zinnetje krijgen. Integendeel: ze leren dat verschillende meningen naast elkaar kunnen bestaan, dat geen enkele mening belangrijker is dan een andere en dat elke mening respect verdient. Die veelheid van ideeën geeft de gelegenheid om andere invalshoeken te leren zien en de eigen mening bij te stellen. Het biedt de mogelijkheid om tot meer gegronde oplossingen voor problemen te komen, waar alle betrokkenen zich beter bij voelen. Kinderen ervaren zo dat ze invloed kunnen hebben, dat ze een (positieve) bijdrage kunnen leveren aan het samenleven met anderen.

Kinderen krijgen niet alleen inspraak in participatiestructuren, maar vooral in wat en hoe ze leren¹⁴. Dit is wat we onder ‘**participerend leren**’ verstaan. Kinderen kunnen actiever betrokken worden bij de klaswerking, bij hun leerproces en in het bijzonder bij acties om de realisatie van kinderrechten te bevorderen.

• • • • •
Wat en hoe leren.
• • • • •

In overeenstemming met andere auteurs maken we een onderscheid tussen verschillende ‘**niveaus in het participeren**’. Deze niveaus moeten niet gelezen worden als een ladder of als een stappenplan. We zien ze eerder als potentiële onderdelen van een participatiecultuur in de klas en op school¹⁵. Kinderen kunnen, afhankelijk van de gemaakte keuzes, de situatie en de beschikbare tijd, hun mening geven, overleggen, meebeslissen of zelf beslissen. Doorheen het schooljaar kunnen ze vaardiger worden in het toepassen van alle gradaties.

• • • • •
*In alle gradaties
participeren.*
• • • • •

- ▶ Kinderen worden als volwaardige partners goed geïnformeerd door de leerkracht (recht op info).
- ▶ Kinderen informeren de leerkracht over hun ervaringswereld.
- ▶ Kinderen krijgen tijd en ruimte om hun mening te vormen en te uiten. Er wordt rekening gehouden met hun mening.
- ▶ Kinderen overleggen en plannen samen.
- ▶ Kinderen beslissen mee.
- ▶ Kinderen beslissen zelfstandig en dragen / delen daarvoor de verantwoordelijkheid.
- ▶ Kinderen helpen genomen beslissingen uitvoeren en ondervinden de gevolgen hiervan.
- ▶ Kinderen leren het doorgemaakte proces en de resultaten evalueren.

¹⁴ Dit standpunt sluit goed aan bij het advies van de Vlaamse onderwijsraad en het Kinderrechtencommissariaat n.a.v. van het participatiedecreet (2003).

Participerend leren sluit ook goed aan bij de principes van coöperatief leren (zie CLIM-principes en info hierover bij www.steunpuntdiversiteitenleren.be).

¹⁵ Zie Jan Van Dijck “Oprechte deelneming”. Deze kleurrijke brochure was bij het Kinderrechtencommissariaat gratis verkrijgbaar. Nog gratis te downloaden op www.kinderrechtencommissariaat.be.

Zie ook Lizzy de Wilde, “Kinderparticipatie: zo pak je het aan”, <http://www.kiddo.net/100886> (VBJK, Kiddo, Kind en Gezin). Zie ook “Mond houden of meepraten?”, Vormingsmap over kinderpacticipatie (uitgave UNICEF in samenwerking met diverse andere organisaties).

3. Thema's en projecten verrijken vanuit kinderrechten

.....

3.1. Meerdere aandachtspunten

.....
Alle thema's kunnen vanuit kinderrechten verrijkt worden.

De brede visie op kinderrechteneducatie die we in dit ideeënboek gebruiken, kun je op vele momenten van het schooljaar en in alle leergebieden toepassen. In het bijzonder bij de uitwerking van thema's en projecten zijn er veel kansen om de kinderen 'over kinderrechten te informeren' en om 'aan kinderrechtenhoudingen te werken'.

.....
Steeds over meerdere kinderrechten informeren.

Je kunt een thema of project over kinderrechten uitwerken op maat van elk leerjaar. Het informeren over kinderrechten staat dan voorop. Je kunt ook de **'gewone' thema's verrijken vanuit kinderrechteneducatie**. Dit geldt ook voor thema's die op het eerste zicht weinig met kinderrechten te maken hebben. Bij elk thema kun je kinderen over meerdere kinderrechten informeren.

.....
Verrijken vanuit participatie.

De uitwerking van zo'n thema of project biedt vele **participatiekansen**. Je kunt dit doen door de kinderen te betrekken bij de keuze, de planning, de uitwerking en bij de evaluatie van het thema.

.....
Verrijken door uitwisselen van betekenissen.

Je kunt een thema of project ook verrijken vanuit ervaringsgerichtheid, vanuit socio-emotionele opvoeding, vanuit omgaan met diversiteit. Bij de uitwerking van het thema of project heb je dan meer aandacht voor het **intens inbrengen en uitwisselen van ervaringen en betekenissen** (gevoelens, voorkeuren, herinneringen, waarden, ...) uit ieders leefwereld.

De aandacht voor participatie, ervaringsgerichtheid, socio-emotionele opvoeding en omgaan met diversiteit sluit goed aan bij het gelijke-onderwijskansenbeleid en bij de visie van het Steunpunt Diversiteit en Leren¹⁶.

.....
Mondiaal verrijken en solidariteit opbouwen.

Je kunt de uitwerking van een thema of project ook nog verrijken vanuit ontwikkelingseducatie of mondiaal leren. Dit is een thema **mondiaal verrijken**. Bij de uitwerking van een thema of project leg je dan ook de link met basisbehoeftes en leefwereld van leeftijdgenoten elders op de wereld. Een bijzondere aandacht gaat naar het **opbouwen van solidariteit met leeftijdgenoten in het Zuiden**¹⁷. Deze aandachtspunten versterken de uitwerking van het Noord-Zuid-perspectief en het universele aspect van de kinderrechten.

In de volgende hoofdstukken maken we aan de hand van ideeënlijsten duidelijk hoe je thema's met al deze aandachtspunten kunt verrijken.

¹⁶ Zie <http://www.steunpuntgok.be> en ook <http://www.diversiteitenleren.be> (voorheen Steunpunt Intercultureel Onderwijs). Zie ook CLIM-wijzer, CLIMrek, klein klein CLIMmertje en Thematische CLIM-pakketten.

¹⁷ Zie hiervoor het vierstappenplan dat WERELDWERKPLAATS vzw uitwerkte voor ontwikkelingseducatie bij jonge kinderen. Een beknopte samenvatting is te vinden op www.wereldwerkplaats.be. Een uitgewerkte toelichting is opgenomen op de cd-rom 'KLIK op de Wereld'. Zie ook www.wereldwegwijzers.be en www.studioglobo.be.

3.2. Basisvragen om thema's en projecten te verrijken

Om thema's en projecten te verrijken vanuit kinderrechten- en ontwikkelingseducatie bieden volgende vragen een houvast:

1. Kinderen informeren over kinderrechten

- 1.1. Welke rechten kunnen aan bod komen in dit thema?
- 1.2. Welke uitleg geef je daarbij?
- 1.3. Hoe kun je kinderen informeren over deze rechten?

2. Werken aan kinderrechtenwaarden, -houdingen en -vaardigheden

- 2.1. Over welke waarden, houdingen en vaardigheden gaat het?
- 2.2. Hoe werken hieraan?

3. Hoe kun je het thema nog verder verrijken door het bieden van extra kansen?

- 3.1. Om samen te werken en te participeren,
- 3.2. Om actief om te gaan met de diversiteit in de klas, in de school en in de omgeving, om nog intenser hun ervaringen en betekenissen in te brengen en uit te wisselen,
- 3.3. Om solidariteit op te bouwen met de leefwereld en rechten van kinderen in het Zuiden (mondiaal verrijken),
- 3.4. Om te reflecteren, actie te voeren en engagementen op te nemen.

Je kunt bij de uitwerking van een thema of project ook gebruik maken van de 'algemene ideeënlijsten' en in het bijzonder werken aan de 'rode draden' doorheen het schooljaar. Je kunt dit doen door tijdens het thema of project ook in te spelen op de actualiteit, de kalender en occasionele gebeurtenissen. Maak ook gebruik van de 'schattendoos' of een kinderrechtenhoek die je het hele jaar kunt inschakelen (zie verder bij Deel 1 – Hoofdstuk 3 - Algemene ideeënlijst).

3.3. Evaluatie van het handboek Wereldoriëntatie (W.O.)

Omdat de aangekochte methode W.O. heel wat impact heeft op je concrete onderwijsgedrag in de klas, kan het interessant zijn om deze handleiding te bekijken vanuit kinderrechteneducatie. Daarbij kun je gebruik maken van volgende vragen:

- ▶ Komen kinderrechten en kinderrechtenhoudingen voor in het W.O.-handboek van jouw leerjaar?
- ▶ Indien niet: pas onze voorgestelde werkwijze ter verrijking van de thema's toe.
- ▶ Indien wel: ga na hoe kinderrechten geïntegreerd zijn en verrijk indien nodig met onze werkwijze.

3.4. Kinderrechten(houdingen) als rode draden doorheen het schooljaar

- • • • • • • • • • *Actualiteiten* Kinderrechten en kinderrechtenhoudingen kunnen ‘overall’ en op heel wat momenten tijdens het schooljaar aan bod komen. Er zijn hiervoor voldoende aanleidingen in de schoolkalender en de jaar-kalender, in de leefwereld van de kinderen, in de omgeving van de school en in de samenleving. Je kunt kinderrechten en kinderrechtenhoudingen in de aandacht houden door in te spelen op deze actualiteiten.
- • • • • • • • • • *‘Langer lopende’
werkvormen.
‘Kinderrechtenklas’.* Daarnaast kun je zelf ook zorgen voor uitdagingen en aanleidingen om die aandacht levend te hou-den. Je kunt hiervoor ‘langer lopende’ werkvormen gebruiken zoals een schattendoos of een kinder-rechtenmuur. Bij grotere kinderen kun je de klas uitdagen om een ‘kinderrechtenklas’ te worden.
- • • • • • • • • • Ideeën hiervoor zijn verder opgenomen in Hoofdstuk 3.

Algemene ideeënlijst

Juf Els vertelt:

“Nadat de vlag van de kinderrechten werd uitgehangen, bewonderd en besproken, volgde een brainstorming over kinderrechten.

Juf: ‘Wat is een recht?’

Arne: ‘Dat is iets wat je mag.’

Juf: ‘Wat mag je allemaal?’

Lotte: ‘Spelen binnen en buiten, zingen en springen, lopen.’

Andere kinderen noemen op: ‘naar school gaan, iets zeggen, kleren dragen, drinken, zwemmen, timmeren, muziek maken, dansen, opruimen, paardje rijden, oefenen.’

Juf: ‘Een recht is ook iets wat je nodig hebt om goed te kunnen leven. Wat hebben we echt nodig of kunnen we niet missen?’

Kinderen antwoorden: ‘Eten en drinken, water, een huis, vriendjes, mama, papa, mensen die voor ons zorgen.’

De kinderrechtentekeningen van Kinderrechtswinkels werden opgehangen op een speciale plek in de klas om de rechten visueel te maken. De kinderen tekenen over de rechten van het kind: Nina tekent dat elk kind recht heeft op medicijnen en een dokter die helpt als je ziek bent of pijn hebt, Emma wil niet dat er kinderen zijn die geen mama of papa hebben omdat die gestorven zijn aan aids, Ludwig vertelt dat ze armbandjes van Unicef verkocht hebben om deze kindjes te helpen.”

In dit hoofdstuk reiken we ideeën aan waarmee je kinderen kunt informeren over kinderrechten. We geven ideeën om met het geheel van de kinderrechten of met afzonderlijke kinderrechten aan de slag te gaan.

Ook doen we een aanbod om aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden te werken.

Ten slotte geven we enkele suggesties om doorheen het schooljaar in te spelen op kinderrechten.

Ideeën en voorbeelden om thema's en projecten te verrijken vanuit kinderrechteneducatie zijn te vinden in de volgende hoofdstukken. Zie Deel 2 voor kleuteronderwijs en Deel 3 voor lager onderwijs.

1. Informeren over kinderrechten

.....

Je kunt de kinderen informeren over de **afzonderlijke** rechten of over het **geheel** van de kinderrechten die voor hun leeftijd bevattelijk zijn. Bij jonge kinderen begin je met één recht en bouw je het geheel geleidelijk verder op gedurende het schooljaar. Bij oudere kinderen is het mogelijk om te vertrekken van het geheel.

We geven hier een hele reeks ideeën voor werkvormen. Ze zijn alfabetisch geordend.

CREATIEF ILLUSTREREN. Je laat een kinderrecht creatief vorm geven nadat de kinderen één of meer kinderrechten hebben waargenomen en besproken. Je begeleidt ze om zelf een tekening, logo, drukwerk (monodruk of diepdruk), knutsel- of kleiwerk, een groepsschilderij, een lied, toneeltje, versje, verhaal, gedicht, of ander muzisch werk (beeldend, muzikaal, verbaal, ...) over het afgebeelde kinderrecht te ontwerpen. Als opstart mogen de kinderen brainstormen en hun eigen betekenissen inbrengen. Een voorbeeld hiervan is een collage. Je begeleidt het ontwerpen van een collage over een kinderrecht, over meerdere kinderrechten of over het geheel. Vertrek van een waarneming van krantentitels, foto's en tekeningen. Gebruik de kinderrechten tekeningen of laat kinderen ze overtekenen op een lichtbak.

DRAAISCHIJF. Je maakt van een draaischijf (draaiende kaasplank) een rad dat de kinderen zelf kunnen hanteren. Je zorgt voor een duidelijke aanwijspijl. Je kunt de afbeeldingen van de geselecteerde kinderrechten erop kleven. Je laat kinderen al draaiende een recht aanduiden. Ze mogen er een vraag over stellen, aan jou of aan elkaar. Je geeft een voorbeeldsituatie waarin het kinderrecht al dan niet gerespecteerd wordt. Door middel van vragen lok je reacties uit. Afhankelijk van de leeftijd kan een drietal kinderen zelfstandig werken met de draaischijf. Ze kunnen met het rad draaien en bij de aangeduide kinderrechten tekening een voorwerp, foto, andere tekening zoeken. Er zijn heel wat combinaties met de kinderrechten tekeningen mogelijk. Je kunt ook foto's gebruiken waarop de kinderen zelf de rechten uitbeelden (zie bij 'foto's zelf maken'). Je laat ze al draaiend een kinderrechten tekening aanduiden. Ze zoeken de bijpassende foto.

FOTO'S ZELF MAKEN. Je laat je kinderen de verschillende kinderrechten uitbeelden en neemt hiervan een foto met een digitaal toestel. Deze werkvorm is goed bruikbaar bij jonge kinderen. Voor hen is het vaak nog moeilijk om de kinderrechten te tekenen. Je kunt de foto's afprinten en in de klas ophangen. Je kunt ze ook gebruiken in je communicatie naar andere klassen, naar de ouders en op de website van de school.

FOTOWAND. Je laat foto's in verband brengen met het afgebeelde kinderrecht. Je ontwerpt samen met de kinderen een fotowand over één of meerdere kinderrechten. Een draagbare wand heeft zijn voordelen. Je kan met de kinderen zelf de foto's bij de rechten hangen.

GEKENDE SPELEN OMVORMEN. Voorbeeld: ganzenbord. Je neemt een bestaand spelbord of maakt een nieuw bord waarbij de ganzen vervangen worden door kinderrechten tekeningen. Je kunt hierbij passende opdrachten verzinnen. De spelers mogen sneller vooruit als ze de rechten respecteren. Ze moeten een beurt wachten als ze de rechten schenden. Andere voorbeelden: een electrospeel, een locodoos.

GROEPSPEL. Je neemt kinderrechtentekeningen die je verknipt in 2 of 3 stukken. Aan alle kinderen geef je een stuk. De kinderen moeten uitzoeken welke stukken bij elkaar passen. Je kunt dit enkele keren wisselen.

INVENTARIS. Je inventariseert samen met de kinderen waar ze recht op hebben. Je kunt de opdracht ook omschrijven als ‘kunnen we eens opnoemen wat we echt nodig hebben om te kunnen leven?’ Je maakt samen met de kinderen een lange lijst. Je kunt de opsomming ordenen en vergelijken met de kinderrechten. Schakel daarvoor de kinderrechtentekeningen in. Je maakt duidelijk dat niet alles wat de kinderen gevonden hebben in de rechten staat. Je kunt wat de kinderen aanbrachten, ordenen volgens de indeling van de kinderrechten en verduidelijken dat alle rechten belangrijk zijn.

In een eerste graadsklas werden volgende antwoorden gegeven en in verband gebracht met de kinderrechten:

Eten en drinken.	Recht op gezonde voeding.
Heel soms een snoepje.	
Gezond water.	Recht op drinkbaar water.
	Recht op kleding.
Een goed huis.	Recht op onderdak.
Elektriciteit	
Een wc	
Een tuin	
Vriendjes	Recht om samen te komen met anderen.
Goeie lucht	Recht op veiligheid en bescherming.
Naar school gaan	Recht op onderwijs.
Informatie	Recht op informatie.
Ruimte ook om goed te spelen	Recht op spel en vrije tijd.
Vakantie sport, hobby, ergens naar toe gaan	
Groot worden, klein zijn	Recht op zorg.
Goed slapen	
Goede ouders	
Warmte, de zorg van je gezin	

Ook volgende antwoorden werden nog gegeven maar konden niet meteen bij een van kinderrechten ondergebracht worden: mogen kiezen, vrijheid, waarheid, plichten, geld, feest, kleur, goed leven.

INWEVEN IN ACTIVITEITEN DIE AL PLAATSVINDEN. In elke klas en elke school zijn er activiteiten die een vaste plaats verworven hebben of steeds terugkeren. We denken aan verplaatsingen, zwembeurten, exploraties, vieringen, bezoek aan een tentoonstelling, film- of theatervoorstelling, voorleesnamiddagen, ouderwerking, acties. Daarbij wordt soms ingespeeld op het aanbod van de gemeente i.v.m. Noord-Zuid (11.11.11), het aanbod vanuit culturele centra en bibliotheken of van een vereniging. Soms gaat het over onderwerpen met een link naar een of meer kinderrechten. Je bekijkt of er mogelijkheden zijn om deze activiteit te kaderen in je kinderrechtenwerking.

KINDERRECHTEN TEKENEN EN BESPREKEN. Je geeft elk kind een kinderrechtentekening en laat ze zelf een recht tekenen of beschrijven. Bij oudere kinderen kun je bijkomende vragen stellen: Wat betekent dit volgens jou? Waaraan moet je spontaan denken? Welke vragen roept het op? Wat voel je hierbij?

KINDERRECHTENBOEKJE. Je maakt een boekje met de kinderrechten waar je met je klasgroep gaat rond werken. Op de linkerpagina kleef je telkens een kinderrechtentekening, eventueel met de bijhorende tekst, en rechts zorg je voor een leeg blad. Hier kunnen de kinderen zelf een tekening maken over hun eigen beleving van dit recht. Ze kunnen een illustrerend voorval tekenen, beschrijven in een tekst of in stripvorm, als gedicht,... Je kunt ook illustratieve foto's kleven of passende artikels uit kranten of tijdschriften knippen. Je gebruikt hiervoor best een 'atoma-schriftje' of ringmap, zodat je niet beperkt bent om er dingen bij te voegen of uit te nemen. Je kan de kaft van het boek versieren met sterk verkleinde fotokopies van de kinderrechtentekeningen. Per recht kun je nu, telkens wanneer er in je klaspraktijk iets rond gebeurt, dingen toevoegen. Bijv. een fotokopie van de cover van het prentenboek dat je vertelde, foto's uit je klas, gedicht, tekstje,...

KINDERRECHTENHANGER. Je begeleidt het knutselen van een juweel als ‘kinderrechtenhanger’. Je kiest bijvoorbeeld een ‘hart voor kinderrechten’. De kinderen krijgen een stevig karton (ongeveer 10 op 10 cm) ter beschikking waarop ze een hart gaan vormgeven. Indien een kind wel een hartje kan vormgeven, maar te klein of te groot werkt, kan je het resultaat met behulp van een fotokopieermachine vergroten of verkleinen tot de gewenste afmetingen. Je moet het dan enkel nog even overzetten op karton. Je laat het hart uitknippen of je snijdt het zelf uit.

Nu mogen de kinderen het uitgeknipte hart bekleven met propjes krantenpapier en behangerslijm. Je laat nu alles een paar dagen drogen (liefst niet in op een verwarmingsbron: de vorm gaat dan kromtrekken). Wanneer het droog is, smeer je het juweel nog een keer in met boekbinderslijm. Als afwerking kun je je fantasie de vrije loop laten. Je kunt bijvoorbeeld het hart bespuiten met gouden, zilveren of andere kleuren, beschilderen met acrylverf in een kleur naar wens, enz. Je kunt de juwelen nu verder uitbouwen tot kinderrechtenhangers. De foto’s of de kinderrechtentekeningen van de kinderen zelf kun je in sterk verkleind formaat er aan bevestigen. Het wordt een soort van mini-kinderrechtenboekje.

KINDERRECHTENLIED. In het kader van dit pro-KRE-project werd een kinderrechtenlied gecomponeerd. De titel van het lied is ‘Jij bent uniek’. Er is een aparte versie voor de kleuterschool en voor de lagere school. De teksten en de didactische tips hiervan vind je in de bijlagen. De gezongen en instrumentale versie kun je aanvragen bij Wereldwerkplaats vzw. Samen met de kinderen kun je aan het lied een strofe toevoegen. Dan wordt het lied nog meer van hen zelf.

KINDERRECHTENPOSTER AANBRENGEN. Je hangt een poster met de kinderrechtentekeningen op in de klas, je stelt vragen, je helpt de poster waarnemen en speelt in op reacties van de kinderen. Dit is een goede werkvorm om het geheel van de kinderrechten aan te brengen.

KINDERRECHTENTEKENING AANBRENGEN. Om een kinderrecht aan te brengen, vertrek je van een waarneming van een kinderrechten-tekening. Je stelt vragen om de kinderen gericht te leren waarnemen. Daarnaast geef je ook uitleg over de prent en over het afgebeelde kinderrecht. Je kunt hier op aansluiten met een kringgesprek of overschakelen naar een verwerking.

Mogelijke werkwijze om een kinderrechten-tekening aan te brengen bij vijfjarigen:

Je vertrekt van een ‘**plaatwaarneming**’. Je hangt de kinderrechten-tekening (A4-kleurendruk) “recht op onderwijs” op in de praathoek (2 kindjes met boekentas en rugzak gaan naar school).

Je stelt **vragen** als: Wat zie je op deze prent? Wat staat er allemaal op? Wat doen ze? Hoe voelen ze zich? Wat zie je nog?

Je geeft **uitleg bij de prent**: “wij mogen naar school komen om samen te spelen en te leren, elk kind op de hele wereld moet kunnen naar school gaan. De grote mensen moeten daarvoor zorgen.”

Je kunt hierop aansluiten met een **kringgesprek** over eigen ervaringen en gevoelens bij het naar school gaan. Je stelt vragen als: Hoe kom jij naar school? Wat breng je mee? Is dat voor iedereen zo? Hoe voel je je dan? Voel jij je ook blij als je naar school kan gaan? Altijd? Waarom, waarom niet? Wat vind je fijn in onze klas, wat niet? Is dat voor iedereen zo? Je kunt dit kringgesprek ondersteunen of verwerken met het opmaken van een ‘mind-map’ over het naar school gaan (vertrek thuis, met wie ga je naar school, hoe ga je naar school, ...).

Als **verwerking** laat je kinderen zelf het recht tekenen.

KINDERRECHTENTEKENING INKLEUREN. Je laat een zwart-wit-tekening van het kinderrecht inkleuren met pandakrijt. Dit is zachter dan wasco en geeft veel meer kleur af. Je kunt de kinderen vragen om in te kleuren volgens de afbeelding in kleur (zie www.kinderrechtswinkel.be), ofwel om hun lievelingskleuren te gebruiken. Je kunt de tekeningen in pandakrijt daarna overschilderen met gele ecoline. Dit verwijst dan naar de gele achtergrond van de kinderrechtenposter.

KINDERRECHTENTEKENING UITKIEZEN. Na de waarneming en bespreking van een kinderrechtentekening van Kinderrechtswinkel gaan de kinderen als verwerking zelf aan de slag om het kinderrecht te tekenen. Om de participatie en betrokkenheid te verhogen kan het interessant zijn om een tekening van de kinderen zelf uit te kiezen. Je kunt naar deze tekening verwijzen als het over dat bepaalde recht gaat.

Mogelijke werkwijze om een zelfgemaakte tekening uit te kiezen:

Je exposeert de tekeningen en werkjes van de kinderen over het 'recht op onderwijs'. Je bouwt een kleine **tentoonstelling** op of hangt de tekeningen goed zichtbaar naast elkaar. Elk werkje voorzie je van een verschillend plakfiguurtje. Je laat de kinderen om beurt de tentoonstelling bezoeken. Je nodigt eventueel collega's uit. Je voorziet voor elke bezoeker een potje met de verschillende soorten plakfiguren. Je zorgt voor een sfeer waarin de kinderen de tentoongestelde werkjes waarderend beoordelen. Ze maken hun keuze duidelijk door

het plakfiguurtje dat op hun lievelingswerk hangt bij jou in een schrift te plakken. Je laat de kinderen wel eerst verwoorden waarom zij voor dat bepaald werkje kiezen. Bij oudere kinderen vraag je dat ze duidelijk de link leggen met de betekenis van het kinderrecht. Achteraf kun je dan samen met hen gaan turven welke tekening het meest gekozen is. Deze verkozen tekening kun je nu samen met de oorspronkelijke kinderrechtentekening gebruiken om 'recht op onderwijs' weer te geven.

KINDERRECHTENTEKENINGEN OPHANGEN. Je zoekt samen met de kinderen naar plaatsen in de klas of in de school waar je kopieën van de kinderrechtentekening kan ophangen. Daar is het bedoelde recht van toepassing. Je laat de kinderen het verband leggen tussen het kinderrecht en wat je op die plaats doet.

KINDERRECHTENTEKENINGEN IN REEKS UITHANGEN. Je hangt de tekeningen van kinderrechten op in de klas, op een vaste plaats. Je verwijst ernaar als de gelegenheid zich voordoet. Kinderen kunnen dit ook doen in navolging van je voorbeeldgedrag. Je kunt bij sommige activiteiten gebruik maken van of verwijzen naar de opgehangen reeks. Je gebruikt de tekeningen als visueel hulpmiddel om de kinderrechten in de aandacht te houden gedurende het schooljaar.

Je kunt de volledige reeks van kinderrechtentekeningen ook uithangen in de gang waar veel kinderen passeren, aan de vensters zodat de reeks goed zichtbaar is op speelplaats.

KINDERRECHTENTEKENINGEN VERGELIJKEND WAARNEMEN. Je zoekt enkele tekeningen over hetzelfde recht. Je helpt bij het vergelijken waarnemen van de tekeningen. De kinderen kunnen uitleggen wat afgebeeld is en merken verschilpunten tussen de tekeningen op. Je helpt om de essentie van het recht te verwoorden. Je vraagt om een tekening uit te kiezen (bv. om mee naar huis te nemen, in te kleuren, ...). Je vraagt waarom deze tekening gekozen werd.

KINDERRECHTENPOP. Je zoekt een vrijwilliger om je te helpen bij het aanmaken van een of meer kinderrechtentekeningen. Je kiest voor een zacht popje dat je met attributen van verschillende rechten kan aankleden. Indien je meerdere popjes aanmaakt, kan je ze aankleden met een duidelijke verwijzing naar een kinderrecht. Je kunt de popjes zelf gebruiken om het kinderrecht aan te brengen. De kinderen kunnen ermee rollenspelletjes spelen. Je hebt dan de kans om te observeren hoe ze de kinderrechten begrijpen. Je krijgt ook zicht op de verbanden die ze leggen met concrete situaties uit hun leefwereld thuis of op de speelplaats.

KINDERRECHTSWINKEL IN DE KLAS. Je kunt een 'kinderrechtswinkel' in de klas inrichten. Dat lukt het best als je zelf ooit een kinderrechtswinkel bezocht hebt¹⁸. Je kunt als leerkracht alvast een digitaal bezoek brengen. Je kunt gebruik maken van kinderrechtentekeningen, voorwerpen, foto's, gekregen of zelfgemaakte 'folders', prentenboeken, ... Je laat de kinderen voorwerpen, foto's, tekeningen brengen en halen in de 'winkel'. Na een tijdje kun je de winkel openstellen voor zelfstandig spel. Je observeert welke elementen de kinderen gebruiken in hun spel en welke uitleg ze erbij geven. Je stimuleert de spelmogelijkheden en helpt hen om de communicatie te richten op kinderrechten.

¹⁸ zie www.kinderrechtswinkel.be (alleen in Gent en Brugge).

KLASPOP. Je kunt het kinderrecht (dat afgebeeld is op de tekening) door middel van een concreet verhaal aanbrengen met je klaspop of met een poppenspelletje. Je laat de klaspop op de kinderrechtentekening reageren en geeft concrete voorbeelden bij het betreffende kinderrecht.

KRINGGESPREK. Je houdt een kringgesprek over eigen belevingen en ervaringen i.v.m. een bepaald kinderrecht. Je kunt dit ook organiseren in kleine gespreksgroepjes.

Voorbeeld bij ‘recht op onderwijs’:

Je voert een kringgesprek bij het recht op onderwijs. Je kunt daarbij aanvullende vragen stellen als: ‘wanneer kom jij graag / niet graag naar school?’ of ‘hoe voel jij je op school?’ of ‘Hoe voel jij je wanneer je wel / niet naar school kunt gaan?’ . Uit een doosje lachende en droevige magnetische smileys, kiest ieder kind de smiley die bij zijn/haar gevoel past. De smileys worden op het magneetbord bij de kinderrechtentekening gehangen. Je laat de kinderen goed verwoorden waarom ze voor een bepaalde smiley kozen. Je maakt 2 of 3 groepen (droevig/blij of droevig/gemengd/blij). Je bespreekt met de kinderen welke groep smileys het grootst is. Je zoekt samen hoe iedereen ervoor kan zorgen dat het blije groepje nog groter wordt. Later kun je hier naar aanleiding van de videofilm ‘Meena leert tellen’ hetzelfde doen bij een kringgesprek over ‘hoe zou jij je voelen als je net zoals Meena niet naar school kunt gaan?’.

KWARTETSPEL. Op www.vormen.org/downloads kun je gratis een kwartet spel downloaden. Voor elk kinderrecht zijn er vier verschillende illustraties.

LEZEN. Goede lezertjes kunnen tekstjes over ‘kinderrechten in kindertaal’ ook zelf bestuderen en verwerken (klassikaal of individueel). Bij grote niveauverschillen in leesvaardigheid kunnen de betere lezers de teksten voorlezen voor de minder vlotte, of ze samen lezen, waarna een gezamenlijke verwerking kan volgen.

MASCOTTE KNUTSELEN. Je knutselt samen met de kinderen een pop die dienst doet als mascotte voor de kinderrechten. Je bespreekt met de kinderen hoe de pop eruit moet zien, welke naam ze heeft, hoe ze wordt aangekleed of beschilderd, welke rechten symbolisch zichtbaar gemaakt worden op de pop, enz. Naargelang er meer rechten aan bod komen in de klas, kun je er symbooltjes, kleine voorwerpen of kleuren bij aanbrengen. Zo krijgt een pop voor het recht op privacy een sleuteltje. Deze pop kun je gebruiken als ankerpunt wanneer je het over kinderrechten wil hebben. Telkens als een kinderrecht ter sprake komt, verwijst je ernaar of haal je de pop erbij, zodat de kinderen dit spontaan gaan overnemen.

MASCOTTE TOT LEVEN LATEN KOMEN. Je kunt de pop ook ‘tot leven laten komen’ en uitleg laten geven over kinderrechten. De pop kan de kinderen uitdagen of bevragen in verband met kinderrechten. De kinderen kunnen zelf de pop laten meespelen in poppenkaststukjes over kinderrechtenthemas. Ze kunnen de pop gebruiken als spreekbuis om hun eigen visie te verwoorden, enz.

MASCOTTES IN MEERVOUD. Je kunt voor elk kinderrecht dat ter sprake komt een aparte pop laten knutselen door de kinderen. Of je kunt dit beperken tot het aanmaken van enkele poppen bij enkele specifieke rechten zoals het recht op aangepaste verzorging bij handicap. Voor het recht op gelijke behandeling neem je bijvoorbeeld een jongen en een meisje. In verband met huidskleur zorg je best voor meer dan twee varianten.

De poppen van de verschillende rechten kunnen met elkaar in dialoog gaan, ze kunnen met elkaar in conflict komen, ze kunnen overlappings ontdekken, ze kunnen samen naar oplossingen zoeken voor problemen, die ze elk vanuit hun specifiek standpunt bekijken, ...

Via het spel met de poppen kunnen kinderen soms makkelijker hun ideeën, gevoelens en ervaringen verwoorden en verwerken. Tevens kan deze werkvorm helpen om inleving te oefenen.

MEMORY. Als je twee reeksen van bestaande kinderrechtenteekeningen afdrukt, kun je deze als memory-spel gebruiken. Afhankelijk van de leeftijd laat je de kinderen niet alleen twee dezelfde tekeningen zoeken. Het is ook een kans om het betreffende kinderrecht te leren verwoorden en om voorbeelden te geven. Bedenk een vraag, stelling, die bij het getrokken memory-kaartje hoort en die de kinderen aanzet tot discussie, gesprek, ervaringsuitwisseling, ...

MUURKRANT. Je maakt samen met de kinderen een muurkrant over kinderrechten. Hier komen teksten, gedichten, tekeningen, ... van de kinderen over de behandelde rechten. Je kunt de kinderrechten tekeningen van Kinderrechtswinkel of andere organisaties gebruiken samen met artikels uit de actualiteit, cartoons, posters, sprekende foto's, ... Je laat kinderen slogans bedenken voor een recht. De muurkrant wordt regelmatig aangevuld of aangepast. Je maakt de muurkrant op een plaats waar ook andere bezoekers passeren, zoals ouders, kinderen van andere klassen, de leerlingen van de muziekschool of de turnkring, ... Of je nodigt buitenstaanders uit in je klas om de muurkrant te komen lezen.

ONDERZOEK. Je laat een recht 'onderzoeken' door de kinderen: ze nemen interviews af van mensen binnen of buiten de school; bijvoorbeeld over hun recht op inspraak. Je verwerkt de resultaten samen met hen in een verslag voor de schoolkrant, in diagrammen, ...

OPDRACHTENSPEL. Je organiseert een opdrachterspel waarbij alle (gekende) kinderrechten tekeningen moeten verzameld worden. De kinderen kunnen afbeeldingen of postkaarten van de kinderrechten verdienen door de opdrachten goed uit te voeren. Bijvoorbeeld: een naamspelletje (voor 'recht op een naam'); een stuk appel bengelend aan een touwtje opeten zonder met de handen aan te raken (voor 'recht op voedsel'); estafette 'flesjes vullen' (voor 'recht op water'), enz.

OUDE KINDEREN. Bij oudere kinderen kun je de kinderrechten tekening en de eenvoudige formulering van het kinderrecht bijeen leren leggen. Je kunt een opstelopdracht geven i.v.m. een bepaald recht. Vanaf de tweede graad kun je de kinderen als spreekoefening een voordracht laten voorbereiden over één kinderrecht.

PRENTENBOEKEN. Je verduidelijkt aan de hand van één of meer prentenboeken de inhoud van een kinderrecht. Er zijn niet zo veel prentenboeken die echt over een kinderrecht gaan. Je kunt vertrekken van het verhaal en ervoor zorgen dat de inhoud van een kinderrecht aanvullend toegelicht wordt. Enkele titels van bruikbare prentenboeken zijn hier opgenomen. De referenties ervan zijn vermeld bij Bronnen en Bijlagen - Kleuteronderwijs.

Recht op een eigen mening en op inspraak.	Dat mag je niet zeggen. (blz. 72 en blz. 88) Ik wil geen kus. (blz. 72, 88 en 106)
Recht op kleding.	Kikker in de kou.
Recht op onderdak.	'Pluk vindt een huisje' (Pluk van de Petteflet) Klein Mannetje heeft geen huis.
Recht op veiligheid en bescherming.	Een kind is een kind. Knuffel heeft zorgen. (blz. 111)
Recht op onderwijs.	Meena leert tellen (Unicef-video en strip). Als ik niet op school ben. Tibili, het jongetje dat niet naar school wilde.
Recht op spel en vrije tijd.	'De Stampertjes' (Pluk van de Petteflet). Kriebeltje wil spelen. Mientje Muis wil spelen.
Recht op zorg.	Rudolf. Vrolijk kerstfeest, Paultje. (blz. 109)
Recht op een naam en een nationaliteit.	Kleine raaf wil een naam. (blz. 107)
Recht op gelijke behandeling.	Kikker is kikker. (blz. 104) Roodgeelzwartwit. Feest (blz. 110)
Recht om bij de eigen familie te zijn	De pappa van kleine ezel (blz. 108) Ik wil ook een mama (blz. 105)
Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap.	Brammert is ziek. Van harte beterschap Paultje.

Je kunt ook werken met prentenboeken die het geheel van de kinderrechten behandelen. Een goed voorbeeld hiervan is 'Kinderen zoals jij en ik. Hoe kinderen in onze wereld leven', Lannoo Unicef (2003). De referentie hiervan is opgenomen na de ideeënlijsten van kleuteronderwijs of lager onderwijs; zie Bronnen - Algemeen. Het boek is bedoeld voor oudere kinderen van de lagere school. Je kunt de werkwijze, info en foto's ook gebruiken bij oudere kleuters.

PUZZEL. Je begint met een puzzel van een kinderrechtentekening. Je print een kinderrechtentekening af op A4-formaat. Zie verder bij Bronnen – Kleuteronderwijs. Je lamineert de tekening en snijdt ze in stukken. Je doet een zoekspelletje met de stukken en laat de kinderen daarna de puzzel samenstellen. Je kunt dit ook voor meerdere kinderrechtentekeningen doen. Je houdt bij het aantal tekeningen en bij de keuze van het aantal stukken rekening met wat de kinderen van je klasgroep aankunnen. Je zorgt voor puzzels met dezelfde tekening en met meer stukken voor gebruik tijdens het laatste trimester van het schooljaar.

ROLLENSPEL OF SITUATIESPEL. Je creëert kansen om een recht te ‘oefenen’. Bijvoorbeeld: een rollenspel met meningsverschillen. Welke verschillende manieren vinden we om te reageren op die meningsverschillen? Bij welke reacties voel je je het best? Wanneer draait het meningsverschil uit op ruzie? Wanneer wordt het probleem beter opgelost?

SAMENWERKINGSOPDRACHTEN. Je kunt de puzzels ook gebruiken om het samenwerken intenser te oefenen. Je geeft samenwerkingsopdrachten met in stukken geknipte tekeningen. Voorbeelden: maak per twee de puzzel zonder te spreken; het ene kind mag alleen de rechterhand gebruiken, terwijl het andere kind alleen zijn linkerhand mag gebruiken; een van beide is geblinddoekt, enz.

SCHATTENJACHT. Je organiseert een schattenjacht. Dit is een zoekspelletje waarbij de kinderrechtentekeningen verstopt zijn in het klaslokaal en de directe omgeving ervan. Leg indien mogelijk een verband tussen de tekening en de plaats waar je ze verstopt. Bijvoorbeeld: je verstopt de tekening van het recht op een eigen mening in de praathoeck. Kies de kinderrechtentekeningen die je klasgroep aankan. Geef indien nodig aanwijzingen om de tekeningen te vinden. Hang de gevonden tekening samen op een prikbord of op de plaats waar ze van toepassing is. Een uitwerking voor de 3de graad kun je vinden op www.vormen.org/rechtinderoos.

SCHOOLKRANT. Je ontwerpt samen met de kinderen een schoolkrant over kinderrechten. Het kan ook een rubriek in de schoolkrant of op de website van de school zijn. Het is niet de bedoeling om een krant te maken over kindsoldaten of rechten van kinderen ver weg van hun leefwereld. Je zorgt ervoor dat de krant of rubriek goed weergeeft wat er bij de kinderen zelf echt leeft.

SPELEN MET EEN LIED. Je kunt muzisch werken rond een kinderrecht door een bestaand lied in te schakelen. Het gebruiken van een kinderrechtentekening en het kinderrecht uitleggen blijven ook hierbij belangrijk.

Voorbeeld bij het recht op onderwijs – Bewegingsspel met een lied.

Je beluistert het liedje ‘Banaba sekolo’ uit de bundel ‘Jambo’ van Blokkendoos vzw (zie Bronnen - Kleuteronderwijs). Je legt het verband met het ‘recht op onderwijs’ door de kinderrechtentekening goed zichtbaar op te hangen. Je licht de betekenis van de tekst toe: ‘kom allemaal naar school mijn kinderen, hoor de bel gaat!’ Je vertelt de kinderen dat er in sommige (Afrikaanse) landen kinderen zijn die niet naar school kunnen gaan omdat ze op een moeilijk bereikbare plaats wonen, omdat ze moeten werken, geen vervoer hebben, geen geld om een schooluniform te kopen, ... De kinderen mogen zich nu in de zaal verspreiden en zo een plaats kiezen waar ze wonen. Sommige kinderen kunnen heel ver wonen, anderen wonen hoog op een berg (op plint, klimrek), of zijn heel moeilijk bereikbaar (smal wegje = bijvoorbeeld omgekeerde Zweedse bank, onder een tafel), ... Een kind heeft een rolstoel. Soms wonen ze met meerdere kinderen in één huis. Je stapt rond terwijl je het liedje voorzingt of meezingt. Ondertussen geef je het ritme aan of gebruik je een (oude school)bel. De kinderen die je wakker maakt, kiezen een muziekinstrument en volgen. Als alle kinderen opgehaald zijn, komen ze aan in de school en is het lied uit.

THEMATAFEL. Aan de hand van een thematafel kun je de link leggen tussen het thema en kinderrechten. Je kunt een thematafel inrichten over een kinderrecht of over het geheel van de kinderrechten. Je gebruikt ze om het recht of het geheel van de kinderrechten, die kinderen aankunnen, aan te brengen. Je maakt gebruik van kinderrechtentekeningen, prentenboeken, voorwerpen, foto’s, symbolen, krantenartikels. Je vult de tafel aan met tekeningen en werkjes van de kinderen.

VERKLEDEN. Je kunt jezelf verkleden zoals op een kinderrechtentekening. Je zoekt kledij en attributen die je helpen om het kinderrecht aan te brengen. Door concrete situaties te beschrijven en de kinderen uit te dagen, kom je op voor het betreffende kinderrecht. De haalbaarheid hiervan is afhankelijk van het bedoelde recht en van de gekozen tekening. Als de kinderen met de rechten al hebben kennisgemaakt, kunnen ze raden over welk kinderrecht het gaat.

VOORWERPEN IN VERBAND BRENGEN MET KINDERRECHTEN. Je zorgt zelf voor een verzameling van voorwerpen die je met kinderrechten in verband kunt brengen. Je laat kinderen voorwerpen bij de kinderrechtentekeningen leggen of bij de tekeningen voorwerpen zoeken. Ze verwoorden het verband tussen het voorwerp en het kinderrecht. Je helpt hen daarbij. Enkele voorbeelden:

Recht op een eigen mening en op inspraak.	micro, afbeelding megafoon.
Recht op gezonde voeding.	rijst, speelgoedfruit en -brood.
Recht op drinkbaar water.	druppelteller, flesje water, gieter, kraantje.
Recht op kleding.	kledij aangepast aan versch. weersomstandigheden : wollen muts, sjaal, handschoenen of wanten, schoenen, sandalen of laarzen, dikke jas, regenjas, lange + korte broek.
Recht op onderdak.	poppenhuisje, afbeeldingen van verschillende soorten huizen.
Recht om samen te komen met anderen.	uitnodiging voor verjaardagsfeestje, sjaaltje grabbelpas.
Recht op veiligheid en bescherming.	fluovestje, fietshelm, kniebeschermers, zonnecrème.
Recht op onderwijs.	krijtje, schooltasje, schoolbel.
Recht op informatie.	computer, een afbeelding van kinderjournaal "Karrewiet", krant, kinderboeken.
Recht op spel en vrije tijd.	bal, springtouw, speelgoedauto.
Recht op zorg.	fopspeen, luier, knuffel, dekentje, kussen bv. in vorm van hart.
Recht op een naam en een nationaliteit.	geboortekaartjes, paspoort, naamkaartje.
Recht op gelijke behandeling.	twee poppetjes (bv. jongen/meisje en/of verschillend van huidskleur).
Recht om bij de eigen familie te zijn.	familieportret.
Recht op aangepaste verzorging bij ziekte of handicap.	lege medicijndoosjes, windels, stethoscoop, dokterstas, spuitjes, dokterstasje, verband(doosje), afbeelding rolstoel.
Recht op een privé-leven.	sleutel, dagboek.

WEBSITE. Bij oudere kinderen leg je uit wat een echte kinderrechtswinkel is en hoe die werkt. Als het niet mogelijk is om een Kinderrechtswinkel in het echt te bezoeken (momenteel alleen in Gent en Brugge), kun je een virtueel bezoek brengen. De kinderen kunnen kennismaken met de tekeningen en de uitleg voor kinderen op de website van Kinderrechtswinkel. Ze kunnen info doornemen, enkele spelletjes doen en reageren. De kinderen kunnen ook andere sites in verband met kinderrechten leren kennen. Zie Bronnen - Lager Onderwijs.

WERKBLADEN. Er zijn heel wat werkbladen mogelijk. Je zorgt ervoor dat de werkbladen goed aansluiten bij de activiteiten en oefeningen die de kinderen voorafgaand konden doen met voorwerpen, foto's, tekeningen enz. Aan de hand van een werkblad kun je dit dan herhalen, samenvatten, enz. Voorbeelden: een voorwerp of situatie tekenen bij een kinderrechtentekening, de inhoud van een kinderrecht bij de tekening te noteren, voorwerpen of situaties verbinden met een kinderrechtentekening.

WISKUNDEOEFENINGEN. Deze oefeningen kunnen gaan over de hoeveelheid voedsel en water dat kinderen wereldwijd ter beschikking hebben, en zo over hun recht op voedsel; over jonge verkeersslachtoffers en hun recht op veiligheid; over aantallen kinderen aangesloten bij een sportclub of jeugdbeweging en hun recht op samenkomen met anderen.

Opmerking:

In het begin, en zeker bij jonge kinderen, zal je als leerkracht zelf veel concrete voorbeelden moeten aanhalen en duiden. Geleidelijk nemen de kinderen dit over om te komen tot spontane reflectie bij gebeurtenissen en duiding in het kader van kinderrechten.

Bijkomend idee: iemand van de kinderen is kinderrechtencommissaris of kinderconsul. Die is dan de verantwoordelijke van de week voor het kinderrechtendagboek.

2. Werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden

.....

In aansluiting met de werkwijze die je volgt om sociale vaardigheden te ontwikkelen, zijn er heel wat mogelijkheden om te werken aan kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden. We geven hier suggesties in alfabetische volgorde.

'BAKJESAAANPAK'. Je kunt gebruik maken van de 'bakjesaanpak' van Luc Koning (Pravoo). Aan de hand van tekeningen die de kinderen zelf maken, werk je rond gewenste en ongewenste houdingen of gedragingen. Voorbeelden:

- ▶ Wij luisteren naar elkaar en laten elkaar uitspreken.
- ▶ Iets leuk zeggen over wat iemand deed.
- ▶ Voor iemand anders opkomen.
- ▶ Zeggen dat je iets niet leuk vindt, ...

De kleuters visualiseren de verschillende houdingen en gedragingen met een tekening. Je kunt ook met digitale foto's aan de slag, wanneer tekenen nog te moeilijk is.

EVALUATIETECHNIKEN. Hiermee leer je de kinderen een mening, appreciatie of gevoel te vertolken bij een activiteit of een situatie. Daarmee kunnen ook de verbaal minder sterke kinderen hun mening geven.

- ▶ **SMILEYS OPHANGEN:** je laat elk kind een droevige of blijde 'smiley' op het magneetbord van de praathoek ophangen.
- ▶ **VINGERS 'GOOIEN'.** Wie 5 vingers toont of 'gooit', voelde zich zeer goed in de groep bij deze activiteit; wie nul vingers 'gooit', voelde zich zeer slecht. Andere aantallen zijn gradaties hiertussen. Als je dit in een kring doet, ziet iedereen zeer snel van elkaar hoe ze zich gevoeld hebben.
- ▶ **DUIMEN OMHOOG OF OMLAAG.** Ben je tevreden over de activiteit, steek je duim omhoog; niet tevreden, duim omlaag; tussenin, duim horizontaal.
- ▶ **POSITIES INNEMEN.**
 - ▶ Voorbeeld 1. Als je vindt dat iedereen evenveel inbreng kreeg in het spel, ga je vlakbij de ene muur staan. Als je vindt dat er kinderen geen kansen kregen, ga je bij de andere muur staan. Je kunt tussen de twee muren gaan staan als je een gradatie wil aangeven.
 - ▶ Voorbeeld 2. Je kunt een lijn gebruiken als 'thermometer', bijvoorbeeld de zijlijn van het speelveld. Het einde van de lijn betekent dat je het superleuk vond, het begin van de lijn betekent dat je het helemaal niet leuk vond. Als iedereen positie heeft gekozen, kun je een tweede vraag stellen: wie de activiteit nogmaals wil doen, zet zich links van de lijn, wie niet meer wil proberen, zet zich rechts van de lijn.
- ▶ **TEKENING.** Per twee laat je de kinderen een tekening maken over een gezamenlijk beleefde situatie, een activiteit, de groep, ... Zo creëer je kansen tot intense één-op-één-uitwisseling.
- ▶ **SITUATIE NASPELEN.** Met houten blokjes of playmobil-figuurtjes laat je één of enkele kinderen een opstelling van de groep maken of de situatie naspelen.

GESPREKKEN IN DE KRING. Je houdt een (dagelijkse) ochtendkring of 'praatronde', waarbij je kinderen extra stimuleert om eigen ervaringen en betekenissen van buiten de school in te brengen. Je hebt aandacht voor interessante variaties op dergelijke kringgesprekken waarbij ook minder verbale kinderen beter aan bod kunnen komen: voorwerpen tonen, foto's tonen, lievelingsboeken meebrengen en (laten) voorlezen, moppenkring, muziekring, nieuwsronde waarbij kinderen iets mogen inbrengen uit de actualiteit (krant, tv, radio) dat hen heeft getroffen. Het kunnen telkens aanleidingen zijn om kinderrechtenhoudingen op te merken, te bevestigen of toe te lichten.

GESPREKKEN IN KLEINE GROEP. Bij gesprekken in kleinere groep is meer interactie mogelijk.

- ▶ Als er een onderwerp aan bod komt, waar veel kinderen enthousiast op reageren, las je een **TWEEGESPREKJE** in. Kinderen mogen dan tegen hun buur vertellen.
- ▶ Je kunt ook een **'ZOEMSESSIE'** houden: in kleine groepjes wordt het gesprek gelijktijdig voortgezet.
- ▶ Het **'RECEPTIE-MODEL'**: je lanceert het onderwerp, een vraag, een discussiepunt. Iedereen mag vrij rondlopen en gesprekken over het onderwerp aanknopen met wie hij/zij wil. Na een tijdje gaat iedereen weer samen zitten en vraag je om de belangrijkste zaken in te brengen in de grote groep.

GESPREKKEN PER TWEE. Je zorgt voor de mogelijkheid om gesprekken onder vier ogen te voeren. De kinderen kunnen dan vertrouwelijke informatie uitwisselen die ze in groep niet kwijt kunnen. Je gaat daar uiteraard zeer voorzichtig en met respect voor de privacy mee om.

INLEEFPELEN. Inleefopdrachten kunnen de betrokkenheid en solidariteit verhogen: hoe is het om blind (geblinddoekt) een opdracht te doen? Om je in een rolstoel te bewegen? Om met 10 liter water de dag door te komen met de hele klas? Om geen naam te hebben? (zie activiteit 'Naam of nummer?' in 'Recht-in-de-roos' van VORMEN vzw).

Kinderen van hier kunnen zich ook leren inleven in de leefwereld van kinderen in het Zuiden. Omdat directe interactie met deze kinderen voor jonge kinderen van hier nog niet mogelijk is, maak je gebruik van actiefoto's, video, voorwerpen en concrete informatie uit de leefwereld van kinderen in andere landen. Door met dit materiaal te werken, leg je de basis voor het opbouwen van wereldwijde verbondenheid en solidariteit.

INSPLEN OP OCCASIONELE MOMENTEN. Bepaald gedrag bij kinderen kan aanleiding geven tot een observatie over een gepaste kinderrechtshouding. Door je reactie laat je kinderen aanvoelen welk belang je aan hun gedrag hecht. Dit kan zo:

- ▶ Je verwoordt je observatie en bevestigt het gestelde gedrag **POSITIEF**: "Het is fijn voor Linda dat je haar uitnodigt om mee te spelen". "Ik vind het prima dat jij je mening ook geeft. Nu begrijp ik waarom je zo boos reageerde".
- ▶ Je laat het voorval door de kinderen **VERTELLEN** in de kring.
- ▶ Je laat het **TEKENEN**, mogelijk als een stripverhaaltje.
- ▶ Je laat het als **ANEKDOTE** neerschrijven in een **TEKST**; deze tekst kun je bespreken, gebruiken als leesoefening, publiceren in klas- of schoolkrant, ...
- ▶ Je laat de situatie **NASPELEN** en bespreken.
- ▶ Je laat het voorstellen in een **'LEVEND STANDBEELD'**. Hiervan kun je een foto maken en deze foto ophangen of aanbrengen in de schattendoos (als je hiermee werkt).
- ▶ Je gebruikt regelmatig de zin: "Dat (je beschrijft het gedrag) is (wel of niet) in de geest van de kinderrechten, want ... (je geeft toelichting)". Voorbeeld: "Mooi zo wat Elke doet. Ze deelt haar boterhammen met Thomas, die zijn brooddoos vergeten is. Het is goed om met elkaar te delen als er iemand een tekort heeft." Bij jonge kinderen werk je met een duim **OMHOOG/OMLAAG**. (voor een afbeelding zie bv. "Oprechte Deelneming" p.5 van de methodiekfiches).
- ▶ Bij een concrete situatie die zich ertoe leent, stel je stimulerende en **OPEN VRAGEN** aan de kinderen:
 - ▶ "Wat voel je erbij als Jan je zo spontaan komt helpen?"
 - ▶ "Welk kinderrecht wordt hier geschonden?"
 - ▶ "Wat zou je anders kunnen doen, zodat Carla terug kan lachen?"

KINDERRECHTEN LEREN TOEPASSEN. Je leert de kinderen om rechten toe te passen in concrete situaties. Je stimuleert kinderen om bijvoorbeeld uitsluiting bij spel tegen te gaan, om ook gemengd (jongens/meisjes) te gaan zitten in de kring of aan tafel, om geen water te verspillen bij het uitwassen van de verfborstels, om iedereen bij de eigen naam te noemen en geen scheldwoorden te gebruiken, ... Je bent alert op zulke situaties en je verwoordt je 'gevoeligheden' daarover naar de kinderen. Als 'onbekenden' de brooddoos van Robbe hebben verstopt, laat je krachtig en duidelijk je afkeuring daarover klinken. Je geeft duidelijk aan wat het verschil is tussen 'een grapje uithalen' en respectloos gedrag.

KINDERRECHTENCHARTER OPMAKEN. Je bespreekt met de kinderen hoe ze met elkaar willen omgaan in de geest van de kinderrechtenwaarden. Je laat hen voorstellen doen, afspraken maken en legt die vast in een 'charter'. Dit is een officiële klasafsprakenlijst.

Kinderrechtenwaarden ter herinnering:

- ▶ Respecteren van elke mens .
- ▶ Respecteren van verschillen.
- ▶ Verantwoordelijkheid.
- ▶ Gelijk(waardig)e behandeling.
- ▶ Solidariteit.

KINDERRECHTENDAGBOEK. Je introduceert een kinderrechtdagboek voor reflectie op de toepassing van kinderrechten en kinderrechtenwaarden. Je sluit de dag of de week af met een evaluatiemoment:

- ▶ Waren er belevenissen die een voorbeeld zijn van bepaalde kinderrechten en/of kinderrechtenhoudingen?
- ▶ Heb je voorbeelden gezien bij anderen die het goed deden volgens de kinderrechten?
- ▶ Zijn er rechten geschonden?

Geschikte voorbeelden worden in het dagboek genoteerd of getekend. Zo leren kinderen nadenken over eigen gedrag en gevolgen voor zichzelf en anderen.

Je kunt zowel een klassikaal als individueel dagboek laten maken.

KLASBUDGET MEE BEHEREN. Je voorziet een klasbudget waarover de groep kan overleggen en beschikken. Daarbij komen vragen als volgt aan bod:

- ▶ Waaraan gaan we ons geld spenderen?
- ▶ Hoe kunnen we inkomsten vergaren en ons budget vergroten?
- ▶ Wie beheert het geld?

KLASPROJECT. Projectmatig werken biedt heel wat kansen om kinderrechtenhoudingen en -vaardigheden te oefenen. Je geeft veel inspraak aan de kinderen in de verschillende fasen van het project. Als het onderwerp samen gekozen is, organiseer je een brainstorm aan de hand van drie eenvoudige vragen: Wat willen we weten/kennen? Wat willen we doen? Wat hebben/kennen we al? Ook bij de uitwerking en evaluatie van het project, doe je zoveel mogelijk een beroep op de inbreng van de kinderen.

KLASRAAD. Je installeert een wekelijkse vergadering waarop de kinderen voorstellen, felicitaties en kritieken i.v.m. de klaswerking kunnen inbrengen. Dit wordt besproken in de groep, er worden besluiten genomen en afspraken gemaakt.

LEREN ACTIES ONDERNEMEN. Je laat kinderen aanvoelen dat ze problemen samen kunnen aanpakken en oplossen. Je hoeft niet bij de pakken te blijven zitten. Van positieve actie kan iedereen beter worden.

Enkele voorbeelden:

- ▶ Je kunt opkomen voor een klasgenootje dat gepest wordt. Kinderen die dat durven, loof je voor hun moed. Een pestprobleem kun je oplossen door alle partijen (dader, slachtoffer, omstanders) er actief bij te betrekken.
- ▶ Kinderen van de hele school voeren actie voor hulp aan een gezin dat slachtoffer werd van een brand.
- ▶ Speelgoed wordt ingezameld voor de kinderen van het weeshuis.
- ▶ Spontane acties van soms erg jonge kinderen om geld in te zamelen voor acties in de media, bijvoorbeeld acties ten voordele van slachtoffers van landmijnen, waterschaarste, wateroverlast.
- ▶ Een klas van de eerste graad gaat Driekoningen zingen voor slachtoffers van een aardbeving in Pakistan wiens noodd tenten ook nog eens bezweken onder de sneeuw.
- ▶ Een klas van de tweede graad houdt om de twee weken naast hun lokaal een buurtwereldwinkel open voor mensen van de school en uit de buurt. Ze verkopen meer dan de eigenlijke wereldwinkel die hen bevoorraadt.
- ▶ Een klas engageert zich om te helpen bij beheerswerken in een kwetsbaar natuurgebied.

Als je kinderen aanmoedigt en ondersteunt bij het ondernemen van zulke acties, vorm je toekomstige, geëngageerde burgers die hun verantwoordelijkheid opnemen in de maatschappij. Zij hebben immers van jongs af ervaren dat opkomen voor medemensen, wiens rechten geschonden worden, van hier en elders, wel degelijk een verschil kan maken.

PARTICIPATIE OP VERSCHILLENDE NIVEAUS. Bij het toepassen van de verschillende niveaus van participatie (zie Hoofdstuk 2 – Praktijkvisie, deel 2) zijn er heel wat kansen om kinderrechthoudingen en -vaardigheden te oefenen. Je zorgt ervoor dat de kinderen duidelijke info krijgen en hun mening mogen uiten. Je leert hen bij spelsituaties overleggen en plannen. Je betreft hen bij het nemen van beslissingen (bijv. over ‘spel en vrije tijd’) in de klas en school. Rekening houdend met hun mogelijkheden, geef je hen vele kansen om te beslissen wat en hoe ze willen spelen of bespreken. Je geeft duidelijk aan wanneer kinderen zelfstandig en alleen mogen beslissen. Je biedt hen kansen om besluiten uit te voeren, te evalueren en bij te sturen.

PARTICIPATIEKANSSEN. Je geeft meer participatiekansen aan kinderen waarbij ze kunnen leren om keuzes te maken. Voorbeelden:

- ▶ Welk is het onderwerp van de tekst die moet geschreven worden?
- ▶ Met welke techniek ga je deze tekening uitwerken?
- ▶ Welk project zullen we aanvatten?
- ▶ Waarover ga je een werkstuk maken?
- ▶ Waar gaan we op schoolreis en welke activiteiten willen we dan doen?
- ▶ Welke hapjes gaan we klaarmaken voor het grootouderfeest?

ROLLENSPEL. Een situatie waarbij kinderen elkaars rechten schenden, kun je laten naspelen in een rollenspel. Je laat de kinderen verwoorden hoe ze zich voelden. Hierna laat je de situatie opnieuw spelen, maar vraag je om anders (meer volgens de kinderrechten) te reageren. Wie een idee heeft, mag één van de spelers vervangen. Je bespreekt de nieuw gecreëerde situaties na.

Hoe voelde je je bij de verschillende reacties? Welke reactie vond je de beste? Bij welke situatie voelde je je het best? Voor welke mogelijkheid van reageren zou je in 't vervolg kiezen? Is het moeilijk om te handelen volgens de kinderrechten en kinderrechthoudingen?

Voorbeeldsituatie: Jorg trekt Mariekes pet van haar hoofd. “Stomme dikzak, geef mijn pet terug!” roept Marieke en stapt dreigend naar haar klasgenootje. Die gaat op de loop en gooit de pet richting Kirsten, die ze op haar beurt aan Wouter doorgeeft. De pet wordt over en weer gegooid en Marieke doet vergeefse pogingen om haar eigendom terug te pakken te krijgen.

Bij jonge kinderen kun je ook zelf een situatie gaan naspelen met behulp van de bestaande klaspop en de kinderrechtentopjes. Achteraf volgt een kringgesprek.

SAMENWERKINGSOPDRACHTEN EN KLASOVERSCHRIJDENDE ACTIVITEITEN. Je last samenwerkingsopdrachten en klasoverschrijdende activiteiten in zodat kinderen met elkaar moeten overleggen, elkaar kunnen helpen en steunen. De inbreng van de kwaliteiten van ieder is nodig.

VERHALEN VOORLEZEN EN VERTELLEN. Vele verhalen in (prenten)boeken, sprookjes, strips, gedichten, liedjes, films, theater hebben als thema één of meerdere van deze kinderrechtwaarden of houdingen. Eén van de meest eenvoudige en krachtige manieren om waarden te verhelderen is gewoon voorlezen of vertellen en het verhaal voor zich laten spreken. Het blijft boeiend en verrijkend als kinderen er zelf hun betekenissen uithalen en verwerken in gesprek, tekening, toneel, poppenspel.

Tips uit 'Oprechte Deelneming'

map over participatie van het Kinderrechtencommissariaat (downloadbaar op www.kinderrechtencommissariaat.be)

Volgende tips zijn bruikbaar bij kleuters:

- ▶ **AFSPRAKEN VISUEEL WEERGEVEN** (p. 53).
- ▶ **EVALUATIETEKENING MAKEN:** je trekt een lijn in het midden van het blad. Bovenaan tekenen de kinderen 'wat vind ik leuk'. Onderaan komt 'wat vind ik niet leuk'. De tekeningen zijn een houvast voor het gesprek achteraf (p. 54).
- ▶ **BABELBOX:** in een hoekje of afgeschermd ruimte kan een kleuter of een groepje zijn zeg komen doen. Je kunt een klank- of video-opname maken die je achteraf samen beluistert / bekijkt (p. 56).
- ▶ **IDEEËNBUS** (om dit te laten werken is een sterke begeleiding nodig): als de kinderen iets concreet opmerken of willen aankaarten, kun je de kleuters uitnodigen om een tekening in de bus te stoppen (p. 57).
- ▶ **PLACEMAT:** de kinderen zitten in een groepje van vier. Iedereen tekent aan zijn/haar kant een voorstel, een idee of voorkeur. Na overleg wordt in een vijfde middenvak 'onze voorkeur' of beslissing getekend. Dit kan ook uitgewerkt worden tot een overlegtafeltje waarop de placemat-indeling (vijf vakken) met plakband aangebracht wordt. De kinderen kunnen er dan ook voorwerpen, foto's, prentenboeken op leggen en samen overleggen (p. 64).
- ▶ **STEMMEN:** dit kan met heel wat varianten: rode, groene of oranje bolletjes kleuren, gekleurde wasknijpers ophangen, stembiljetten gebruiken, bij hun voorkeur gaan staan, enz. (p. 65).
- ▶ **KLASCHARTER:** de gemaakte afspraken komen op een bord, spandoek, affiche, nieuwsbrief met mooie lay-out (p. 77).
- ▶ **EVALUEREN MET FIGUREN:** de kinderen gebruiken tekeningen en pictogrammen om hun mening en tevredenheid uit te drukken (p. 82).

3. Ideeën voor rode draden doorheen het schooljaar

Een 'rode draad' is een werkvorm of werkwijze die langere tijd doorloopt. Dat kan zelfs gedurende een heel schooljaar, of zelfs over de schooljaren en klassen heen. Er zijn meerdere mogelijkheden om de aandacht voor kinderrechten langere tijd warm te houden.

ACTUALITEITENMUUR. Je voorziet een 'actualiteitenmuur' voor krantenknipsels of een regelmatige 'nieuwsronde'. Op deze manier komen er soms kinderrechten thema's uit de actualiteit je klas binnen, waarrond je verder activiteiten kunt ontwikkelen.

JAARKALENDER. Dagen uit de jaarkalender waaruit je een keuze kunt maken om de link te leggen met kinderrechten:

- ▶ Gedichtendag (eind januari)
- ▶ Anti-pestweek (20-27 februari)
- ▶ Jeugdboekenweek (februari-maart),
- ▶ Internationale vrouwendag (8 maart)
- ▶ Wereldwaterdag (22 maart)
- ▶ Internationale dag van kinderen die slachtoffer zijn van agressie (4 juni)
- ▶ Wereldvluchtelingendag (20 juni)
- ▶ Vlaamse vredesweek (begin oktober)
- ▶ Wereldvoedseldag (16 oktober)
- ▶ Internationale dag voor de uitbanning van de armoede (17 oktober)
- ▶ Kinderrechtendag (20 november)
- ▶ Mensenrechtendag (10 december)

Je kunt je keuze uit deze jaarkalender aanbrengen met een voorwerp, symbool of tekening op je **klaskalender**. Je kunt je jaarkalender ook verbinden met tekeningen of affiches.

KINDERRECHTENDAG (20 NOVEMBER). Op deze dag kun je natuurlijk iets extra doen. Je kunt deze dag met de klas, de school en de ouders voorbereiden, vieren en opvolgen. Op deze dag kun je feestelijk aandacht geven aan de kinderrechten. Heel wat van de ideeën uit dit boek zijn bruikbaar op de kinderrechtendag. Je kunt bij deze gelegenheid een of meer van volgende activiteiten organiseren:

- ▶ Een kinderrechtenposter in alle klassen ophangen en bespreken.
- ▶ Kinderrechtenpostkaarten ontwerpen om uit te delen, te versturen, aan ballonnen op te laten.
- ▶ Kennismaken met organisaties voor kinderrechten en hun websites.
- ▶ Zelf een kinderrechtenlied componeren en zingen of het kinderrechtenlied in dit boek met heel de school zingen.
- ▶ Een kinderrechtenvlag inhuldigen met medewerking van een plaatselijke harmonie.
- ▶ Speeches laten geven door kinderen.
- ▶ Een kinderrechtdorp in de school inrichten. Elke klas zorgt voor een opdracht: een kinderrechtenpostkaart versturen, een tekening of vlagje maken, blikken (= geschonden rechten) omvergooien, een kinderrechtenmuur opbouwen, foto's nemen bij de kinderrechtenvlag, kinderrechten uitbeelden en fotograferen, poseren voor een foto bij een tekening van een kinderrecht, voorwerpen sorteren die bij recht horen, een toonmoment verzorgen.
- ▶ Samen naar de video 'Meena leert tellen' (Unicef) kijken en gesprek voeren over het 'recht op onderwijs' en over kinderrechten op school.
- ▶ Een schattendoos (zie verder) ontwerpen om doorheen het schooljaar verder te gebruiken.
- ▶ Een tekenwedstrijd over kinderrechten organiseren.
- ▶ Toneelstukjes over kinderrechten voorbereiden en opvoeren.
- ▶ Met een actie in de pers proberen te komen.
- ▶ Personaliteiten uitnodigen en vragen om verklaringen over het belang van respect voor kinder-

rechten af te leggen.

- ▶ Een nieuw impuls geven aan de leerlingenraad en aan participatie op school.

KINDERRECHTENHOEK. Je richt een hoek in waar de kinderrechten terug te vinden zijn. De kinderen kunnen er spelen met een puzzel en memory van de kinderrechtenposter. Je legt er kinderrechten-tekeningen, foto's, voorwerpen, gebundelde tekeningen van de kinderen, prentenboeken die naar de kinderrechten verwijzen. Je zorgt voor een knusse sfeer. Je wijzigt de hoek naargelang wat je verduidelijkt over kinderrechten en naargelang wat zich in de klasgroep voordoet.

KINDERRECHTENMUUR. Je kunt samen met de kinderen een kinderrechtenmuur ontwerpen. Je kunt kiezen voor een vaste plaats aan een muur of aan een kast of voor een gemakkelijk verplaatsbaar paneel in licht materiaal. De kinderrechtenantekeningen die aan bod komen of geweest zijn, kunnen er op bevestigd worden. Foto's, tekeningen, knutselwerk, teksten van de kinderen (over concrete situaties, activiteiten, voorvallen uit het dagelijkse (klas)leven) kunnen als illustraties bij de kinderrechtenantekeningen geordend worden.

SCHATTENDOOS. In 'de schattendoos' kun je alle kinderrechten, die je behandelt, samenbrengen. Het is een grote doos of valies waarin de klasgroep de kinderrechtenantekeningen, herinneringen en verwijzingen naar kinderrechten verzamelt en bewaart. De voorwerpen die de kinderen in verband brengen met de rechten en met de kinderrechtenantekeningen (zie hoger) kunnen in de doos.

De kinderen kunnen helpen bij de aankleding van de doos of de valies. Je kunt er ook voor kiezen om de kinderen zelf te laten beslissen (zie participatie) hoe de schattendoos aangekleed wordt.

De verzameling kan met tussenpozen, naar aanleiding van een kringgesprek of een gebeurtenis, terug bekeken, aangevuld of gewijzigd worden. Zo krijgt elke schattendoos een eigen verhaal. Niet alle kinderrechten moeten aanwezig zijn, wel de kinderrechten die samen aan bod kwamen en voor de kinderen verwijzen naar concrete situaties. De klas kan bij bepaalde evenementen (bezoek, uitwisseling met andere klas, ouderavond, open deur, ...) de schattendoos voorstellen. Meer uitleg in Recht-in-de-roos, zie www.vormen.org/rechtinderoos.

SCHOOLKALENDER. Je kunt kinderrechten mee in de kijker plaatsen op een schoolevenement:

- ▶ Open klasdag
- ▶ Grootouderdag
- ▶ Opendeurdag
- ▶ Schoolfeest

KINDERRECHTENKLAS ALS UITDAGING. Bij oudere kinderen kun je je klas uitdagen om titel van 'kinderrechtenklas' te verdienen. Dit is een waardering voor de groep die zich informeert over de kinderrechten, die ze tracht toe te passen in het dagelijkse leven en die een sfeer uitstraalt van kinderrechtenwaarden. Om deze waardering te behalen, moet de klas aan een aantal voorwaarden gedurende een bepaalde tijd voldoen. Als leerkracht bepaal je zelf welke uitdaging je voor jouw klas haalbaar en toch voldoende stimulerend acht. Je zorgt best voor meerdere, afwisselende activiteiten, die inspelen op de verschillen in capaciteiten en interesses van kinderen. Je bepaalt ook een periode waarbinnen de groep de verschillende uitdagingen moet realiseren. Je biedt veel ruimte aan de kinderen om te participeren en om zelf keuzes te maken. Voorbeelden:

- ▶ Ze **MAKEN KENNIS MET DE VERSCHILLENDE KINDERRECHTEN EN KINDERRECHTENHOUDINGEN.** Hulpmiddelen hiervoor zijn: werkvormen uit Recht-in-de-Roos, teksten over de rechten in kindertaal, ... en uiteraard ideeën uit dit boek.
- ▶ **ORGANISATIES LEREN KENNEN** die zich inzetten voor het naleven van de kinderrechten en voor kinderrechtenhoudingen. Unicef, Kinderrechtswinkels, Kinderrechtencommissariaat, Amnesty International. Zo kunnen de kinderen een virtueel bezoek brengen aan de kinderpagina's van de website van deze organisaties of gebruik maken van informatieve boekjes over organisaties die opkomen voor kinderrechten.
- ▶ Een **KINDERRECHTENQUIZ** tot een goed einde brengen.
- ▶ Met verhalen uit het klasleven **BEWIJZEN** dat ze zelf de kinderrechten en kinderrechtenhoudingen toepassen. Hiervoor kunnen ze bijvoorbeeld een **DAGBOEK** bijhouden (individueel of klassikaal).

- ▶ Minstens één **ACTIE ONDERNEMEN** ter promotie van de kinderrechten en kinderrechtenhoudingen, bijvoorbeeld de werkvorm “Kinderrechtennieuws” of “Onze rechten bekendmaken” uit Recht-in-de-Roos. Dit kan ook het inrichten van een tentoonstelling zijn, het ontwerpen en verspreiden van affiches, het organiseren van een petitie.
- ▶ Inspanningen leveren om **CONFLICTEN** vreedzaam op te lossen. Samen zoeken naar verschillende mogelijkheden om dit te doen. Systemen van vreedzame conflictoplossing oefenen. Vaste afspraken hierover maken zodat iedereen weet wat er verwacht wordt als er zich een conflict voordoet. Dit is slechts een voorbeeld van één kinderrechtenhouding. Uiteraard kun je zo ook de focus leggen op ‘respect’, ‘verdraagzaamheid’ of ‘gelijkwaardigheid’, naargelang je aanvoelt waar de noden voor jouw klas liggen.
- ▶ **VERANTWOORDELIJKHEID OPNEMEN** voor leeftijdsgenoten die extra steun nodig hebben.
- ▶ Minstens één **VOORSTEL** zoeken, uitwerken, indienen en realiseren dat een verbetering van de kinderrechten-toepassing in school tot stand brengt.
- ▶ Een **KINDERRECHTENAFSPRAAK OF CHARTER** binnen de klas opstellen en ondertekenen.